

STRUKTURA ZMODYFIKOWANYCH TYPÓW PRZESTĘPSTW

Analiza teoretyczna

Joanna Brzezińska

STRUKTURA ZMODYFIKOWANYCH TYPÓW PRZESTĘPSTW

Analiza teoretyczna

Joanna Brzezińska

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC 2012/07/D/HS5/00605

Stan prawny na 1 lutego 2021 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Marek Mozgawa

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Małgorzata Masłowska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-710-8

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Moim Rodzicom

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
Rozdział I	
Typy zmodyfikowane przestępstwa – zagadnienia wprowadzające	27
1. Pojęcie struktury a typologiczna struktura normatywna	27
2. Typizacja jako proces kształtowania typu przestępstwa	30
3. Pojęcie typu przestępstwa	41
4. Pojęcie odmiany przestępstwa.....	42
5. Relacja między pojęciem typu a pojęciem odmiany przestępstwa	50
6. Typ zmodyfikowany jako metatyp przestępstwa	51
7. Rodziny typologiczne przestępstw	54
Rozdział II	
Typy uprzywilejowane przestępstwa	63
1. Uwagi wstępne o pojęciu typu uprzywilejowanego przestępstwa	63
2. Typ uprzywilejowany przestępstwa w ujęciu konstrukcyjnym	73
3. „Klasyczne” typy uprzywilejowane	82
3.1. Konstrukcja normatywna	82
3.2. Charakter „klasycznych” typów uprzywilejowanych....	95
4. „Wypadek mniejszej wagi” jako szczególna formuła uprzywilejowanego typu przestępstwa	107

4.1. Konstrukcja normatywna	107
4.2. Charakter „wypadku mniejszej wagi” przestępstwa	122
5. Nieklasyczne typy uprzywilejowane	138

Rozdział III

Typy kwalifikowane przestępstwa	141
1. Uwagi wstępne o pojęciu typu kwalifikowanego przestępstwa	141
2. Typ kwalifikowany przestępstwa w ujęciu konstrukcyjnym	153
3. Typy kwalifikowane a znamiona strony przedmiotowej	156
4. Typy kwalifikowane ze względu na znamiona strony podmiotowej	271
5. Typy kwalifikowane ze względu na podmiot	283
6. Szczególne kategorie typów zmodyfikowanych przestępstwa	312
6.1. Przestępstwa dwuaktowe (złożone) trwałe	312
6.2. Wielość znamion kwalifikujących przy jednej odmianie typu	321
7. Typy kwalifikowane przez „okoliczności” i przez „następstwa”	323
7.1. Konstrukcja normatywna	323
7.2. Zagadnienia szczególne	332
8. Relacja diagnozy i prognozy do znamion statycznych i dynamicznych czynu zabronionego	346
9. Strona podmiotowa przestępstw kwalifikowanych	357

Rozdział IV

Właściwości typów zmodyfikowanych przestępstw	381
1. Uwagi wstępne o pojęciu właściwości typów zmodyfikowanych przestępstw	381
2. Dynamika typów zmodyfikowanych przestępstw	382
3. Relacyjność jako cecha typów zmodyfikowanych	405
4. Samodzielność a samoistność typów zmodyfikowanych	419
5. O proporcjonalności i dysproporcjach zmodyfikowanych typów przestępstw	427

Rozdział V

Typy zmodyfikowane przestępstw – szczególne zagadnienia odpowiedzialności i wymiaru kary.....	439
1. Formy zjawiskowe i stadialne a typy zmodyfikowane przestępstw.....	439
1.1. Podżeganie i pomocnictwo.....	439
1.2. Współsprawstwo.....	463
1.3. Usiłowanie.....	471
2. Błąd.....	479
2.1. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię kwalifikujące.....	482
2.2. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię uprzywilejowujące.....	491
3. Relacje między typem zmodyfikowanym przestępstwa a normami sankcjonowaną i sankcjonującą.....	501
3.1. koncepcja A. Spotowskiego.....	503
3.2. koncepcja T. Bojarskiego.....	506
3.3. koncepcja A. Zolla.....	508
3.4. koncepcja P. Kardasa i W. Wróbla.....	513
3.5. koncepcja Ł. Pohla.....	515
3.6. Próba zarysowania koncepcji własnej.....	519
4. Zbiegi.....	522
4.1. Zbieg pozorny.....	522
4.2. Zbieg rzeczywisty.....	535
5. Wymiar kary a kwestia znamion modyfikujących.....	546

Rozdział VI

Tendencje dotyczące częstotliwości typów zmodyfikowanych przestępstw w wybranych regulacjach kodeksowych.....	565
1. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania w Kodeksie karnym z 1969 r.	565
2. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania w Kodeksie karnym z 1997 r.	580
3. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania – uwagi na tle regulacji projektowanych i wprowadzonych do Kodeksu karnego od 2015 r.	592
4. Wnioski <i>de lege lata</i> i uwagi <i>de lege ferenda</i>	625

Zakończenie	629
Bibliografia	659

WYKAZ SKRÓTÓW

AUMCS	- Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Biul. PK	- Biuletyn Prawa Karnego
CPKiNP	- Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	- Dziennik Ustaw
GSP	- Gdańskie Studia Prawnicze
Kodeks karny z 1932 r.	- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
Kodeks karny z 1969 r. (d.k.k.)	- ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
Konstytucja	- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.k.	- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)*
k.k.s.	- ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
k.w.	- ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2019 r. poz. 821 ze zm.)
KZS	- Krakowskie Zeszyty Sądowe
LEX	- System Informacji Prawnej Wydawnictwa Wolters Kluwer
NM	- Nowa Medycyna
M. Praw.	- Monitor Prawniczy
NP	- Nowe Prawo
OSA	- Orzecznictwo Sądów Administracyjnych
OSAB	- Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
OSAŁ	- Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSNIK	- OSNIK Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kar na
OSNKW	- OSNKW Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kar na i Wojskowa

---

OSNP	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń
OSNPG	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Generalna
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	- OSPiKA Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	- Palestra
PiP	- Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	- Prokuratura i Prawo
PS	- Przegląd Sądowy
PUG	- Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP	- Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNIBPS	- Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

* Jeśli z kontekstu nie wynika, że chodzi o Kodeks z 1932 r. albo z 1969 r.

WSTĘP

Problematyka typów zmodyfikowanych przestępstwa stanowi w obowiązującym prawie karnym jedno z tych zagadnień teoretycznych, które kumuluje obszerny zakres rozważań dogmatycznych. Uzasadnienia takiego stanu rzeczy należy poszukiwać w samej jego istocie, wyrażającej się nie tylko w konieczności rozważenia procesu przemodelowania teoretycznego typu zasadniczego przestępstwa w jego typy zmodyfikowane, lecz również w konieczności określenia struktury i charakteru analizowanych konstrukcji dogmatycznych oraz ustalenia ich wzajemnych relacji normatywnych. Analiza dogmatyczna zagadnienia przedstawionego w pracy pozostaje ponadto złożona, zważywszy na istotę typów zmodyfikowanych przestępstwa, która wymaga uwzględnienia ich szczególnej, dwupłaszczyznowej konstrukcji. Należy bowiem uściślić, że typ zmodyfikowany stanowi przestępstwo o konstrukcji zmodyfikowanej, względem swojego teoretycznego pierwowzoru występującego w postaci typu podstawowego, a aktualizować się on może zarówno w odmianie uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej. Uczynione zastrzeżenie teoretyczne wskazuje, że wszelkie obserwacje i wnioski natury dogmatycznej, sformułowane w odniesieniu do typów zmodyfikowanych przestępstwa, muszą uwzględniać ich dychotomiczną naturę, przyczyniając się jednak z całą pewnością do swoistych utrudnień teoretycznych w zakresie wypracowania ujednoczonych konstrukcji, a niekiedy czynią takie zabiegi normatywne niemożliwymi.

Zważywszy na wskazane powyżej zastrzeżenia, struktury typów zmodyfikowanych przestępstwa stanowią wysoce niejednolite konstrukcje dogmatyczne. Wymaga się bowiem, w określeniu ich założeń, uwzględnienia owej niejednorodności strukturalnej badanej kategorii

przestępstw, która w zasadniczy sposób przyczynia się do pogłębienia zróżnicowanych rozwiązań normatywnych. Uwzględniając perspektywę strukturalną obowiązujących konstrukcji normatywnych, poddanych przeobrażeniom w procesie modyfikacji typu podstawowego przestępstwa, należy mieć na uwadze konieczność przeprowadzenia analizy wielu zróżnicowanych oraz niekiedy radykalnie odmiennych od siebie konstrukcji teoretycznych, w których zaktualizować mogą się analizowane typy przestępstw. Zważywszy na fakt odmienności konstrukcyjnej, która zachodzi między odmianami o charakterze uprzywilejowanym oraz kwalifikowanym, zasadnicze analizy ich założeń odbywać się będą w pracy z zachowaniem różnic, jakie się między nimi kształtują, oraz z zachowaniem nakreślanych odrębności, jakie pojawiają się w obszarze każdej z odmian właściwych dla przedstawionych typów przestępstw.

Elementy konstrukcyjne, które aktualizują się w poszczególnych odmianach zmodyfikowanego przestępstwa, wyrażające się w uwypukleniu ich cech szczególnych powodują, że analiza struktur normatywnych wskazanych przestępstw obejmuje nie tylko ich specyficzne właściwości, lecz w równym stopniu uwzględnia także towarzyszące im kontrowersje oraz występujące między nimi różnice. Zaawansowany stopień odmienności oraz różnorodność analizowanych konstrukcji uzasadnia konieczność ich usystematyzowania, celem określenia kolejnych rodzajów szczególnych formuł, które zostaną poddane dogłębnej charakterystyce dogmatycznej, przedstawionej w niniejszej monografii, właściwych dla poszczególnych wielowariantowych odmian typów zmodyfikowanego przestępstwa. Formuły te mają na celu wyznaczenie charakterystycznych założeń typów zmodyfikowanych przestępstw, jak również wskazanie, które z nich oraz po wypełnieniu jakich przesłanek osiągają stopień konkretyzacji, uzasadniający ich teoretyczne wyodrębnienie.

Dążenie do poszukiwania wspólnych właściwości, w pełni charakterystycznych dla analizowanej kategorii przestępstw (zarówno w odmianie uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej), determinuje konieczność ich wyodrębnienia z perspektywy rozważań teoretycznych, które obejmować będą nie tylko elementy natury konstrukcyjnej, ale również aspekt częstotliwości ich występowania w strukturze ustawy karnej, ich zrelacjonowanie względem typu podstawowego, a także względem siebie

nawzajem, wyznaczenie zakresu ich typologicznej samodzielności oraz dopuszczalnej samoistności względem typu zasadniczego, jak również określenie zakresu proporcjonalności, jaka między nimi się kształtuje w ujęciu konstrukcyjnym oraz materialno-prawnym. Ujednoczenie zakresu właściwości charakterystycznych dla wszystkich typów zmodyfikowanych przestępstwa wymaga poddania gruntowanej analizie dogmatycznej tych obszarów ich funkcjonowania, które mogą wskazać na przenikanie i uzupełnianie obserwacji teoretycznych o nowe, nie-poczynione wcześniej ustalenia teoretyczno-prawne, które w zaawansowanym stopniu przybliżać będą istotę analizowanych konstrukcji.

Doniosłym obszarem rozważań, jakie zostaną przedstawione w niniejszym opracowaniu, będzie wyznaczenie płaszczyzny badawczej w zakresie szczególnych zagadnień odpowiedzialności karnej, dotyczących przedmiotowej konstrukcji typów zmodyfikowanych przestępstwa. W tym celu wyselekcjonowane problemy badawcze obejmować będą następujące zagadnienia: formy stadialne oraz postacie zjawiskowe przestępstwa, problematykę błędu, relacje między typami zmodyfikowanymi a strukturą normy sankcjonowanej i sankcjonującej, rodzaje zbiegów przepisów, szczególnie zagadnienia z zakresu strony podmiotowej w zakresie prognozowania i diagnozowania, dotyczącego występowania określonych kategorii znamion zmodyfikowanych. Wskazane zagadnienia poddane zostaną analizie teoretycznej z zachowaniem dwóch zasadniczych założeń, określenia aktualnego stanu dogmatyki prawa karnego oraz wskazania ewentualnych kontrowersji lub rozbieżności dogmatycznych co do ich interpretacji. Istotnym aspektem rozważań podjętych w niniejszej części pracy pozostanie nakreślenie relacji normatywnych, jakie determinuje problematyka wymiaru kary w kontekście znamion zmodyfikowanych przestępstwa.

Ostatnim z podjętych obszarów analizy, który w niezbędny sposób przyczyni się do kompleksowego scharakteryzowania badanej kategorii przestępstw, pozostanie wskazanie tendencji, które determinowały aktywność ustawodawcy w zakresie częstotliwości oraz charakteru typizacji zmodyfikowanej przestępstw. Oznacza to, że wskazane zostaną kierunki kryminalizacji czynów zabronionych, przybierających postać typów zmodyfikowanych przestępstwa w celu ustalenia, czy podejmowane na

przestrzeni obowiązywania kolejnych regulacji kodeksowych wysiłki legislacyjne powodowały wzrost, czy spadek ich ogólnej częstotliwości w części szczególnej Kodeksu karnego oraz jaki charakter przybierały na przestrzeni zmieniających się kodeksów karnych typy zmodyfikowane przestępstw w zakresie stopnia ich rozbudowania normatywnego, a zatem czy dominowała w procesie penalizacji syntetyczność normatywna przepisów, czy może nadmierna kazuistyka stosowanych rozstrzygnięć normatywnych.

Nakreślone powyżej zagadnienia badawcze, skoncentrowane wokół struktury typów zmodyfikowanych przestępstwa, a także wymiar naukowy, który ze sobą noszą, w pełni uzasadnia przekonanie, że zasługują one ze wszech miar na dokonanie pogłębionej analizy o charakterze teoretycznym. Wielowątkowość ustaleń teoretycznych, uczyniona z wielu perspektyw: konstrukcyjnej, teoretycznej, materialno-prawnej, polityczno-kryminalnej, pozwoli z całą pewnością przybliżyć istotę oraz charakter badanych konstrukcji teoretycznych. Należy także mieć na uwadze, że ostatnie kompleksowe badania dotyczące struktur zmodyfikowanych przestępstwa zostały przeprowadzone blisko 40 lat temu przez Profesora Tadeusza Bojarskiego i w zasadzie poza opracowaniami przyczynkarskimi wskazany temat nie doczekał się kolejnych opracowań monograficznych. Upływ czasu, dotyczący rozważań dogmatycznych, które w doskonały sposób zostały przedstawione kilkadziesiąt lat temu w doktrynie prawa karnego, wymaga pochylenia się nad przedstawionym zagadnieniem z wnikliwością oraz dokonania kompleksowej analizy jego zmiennych, w celu sformułowania racjonalnej oceny w zakresie funkcjonowania obowiązujących rozwiązań normatywnych na gruncie podjętego tematu badawczego.

Oś konstrukcyjną dla przeprowadzenia badań przedstawionych w niniejszej monografii stanowiło wykorzystanie metody dogmatyczno-prawnej. Analizie poddane zostały regulacje prawne dotyczące struktury normatywnej typów zmodyfikowanych przestępstwa oraz towarzyszące im szczególne zagadnienia odpowiedzialności karnej, pozwalające określić relacje występujące między wskazaną kategorią czynów zabronionych a konstrukcjami teoretycznymi, które w bezpośredni sposób znajdują wobec nich zastosowanie wraz z całym spektrum różnorodnych,

niekiedy niejednorodnych problemów teoretycznych, wywołujących konieczność poszukiwania wiążących ustaleń normatywnych. Celem tego obszaru badań była ocena charakteru poszczególnych, obowiązujących rozwiązań legislacyjnych w zakresie typów zmodyfikowanych przestępstwa wraz z uwzględnieniem ich dwupłaszczyznowego rozwarstwienia, odzwierciedlającego ich specyfikę konstrukcyjną, odnoszącą się zarówno do odmiany uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej przestępstwa. Obok powyższej metody w pracy incydentalnie sięgnięto także po metodę historyczno-prawną. Jej zastosowanie wydawało się szczególnie uzasadnione ze względu na możliwość prześledzenia przeobrażeń rozwiązań teoretycznych, które obowiązywały w poszczególnych kodyfikacjach karnych XX w., jak również ewolucji poglądów orzecznictwa tego okresu na problematykę typów zmodyfikowanych przestępstwa. Posłużenie się przedstawioną metodą pozwoliło także na zdiagnozowanie trendów polityczno-kryminalnych, jakie kształtował ustawodawca polski, dookreślając charakter obowiązujących w przeszłości oraz aktualnych konstrukcji normatywnych, penalizujących zmodyfikowane typy przestępstwa wraz z wyznaczeniem ich statusu teoretycznego między rozstrzygnięciami o charakterze *stricte* syntetycznym lub *stricte* kazuistycznym.

Analiza dokonana oraz przedstawiona w niniejszej pracy zachowuje charakter teoretyczny. W pełni wykorzystano ponadto opublikowane i dostępne orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych, w którym problematyka ta znalazła swoje istotne odzwierciedlenie ze znaczną intensywnością, o czym świadczy liczba przedstawionych i przeanalizowanych orzeczeń.

Monografia została podzielona na sześć rozdziałów. Prowadzone rozważania dotyczyły w pierwszej kolejności sformułowania ustaleń o charakterze terminologicznym i teoretycznym (rozdział I). W dalszej kolejności pojawiły się uwagi o charakterze teoretycznym, obejmujące analizę wszelkich konstrukcji dogmatycznych, w których z perspektywy formalnej ujawniać może się natura typów zmodyfikowanych przestępstwa z uwzględnieniem ich dwupłaszczyznowej struktury, znajdującej swoje odzwierciedlenie w odmianie uprzywilejowanej oraz kwalifikowanej (rozdział II i III). Następnie wyznaczono i scharakteryzowano

katalog właściwości, którymi odznaczają się typy zmodyfikowane wraz z określeniem ich zakresu oraz stopnia aktualizacji wobec ich poszczególnych odmian (rozdział IV). Rozważania zawarte w kolejnej części pracy zostały w całości poświęcone nakreśleniu szczególnych zagadnień odpowiedzialności karnej, wiążących się bezpośrednio z zagadnieniem typów zmodyfikowanych przestępstwa oraz określeniem spektrum szeregu problemów teoretycznych, jakie powstają na tle przeprowadzonych rozważań (rozdział V). Ostatnia część pracy została poświęcona problematyce tendencji, określających częstotliwość oraz charakter rozstrzygnięć normatywnych, dotyczących typów zmodyfikowanych, stosowanych przez ustawodawcę na tle kolejnych regulacji kodeksowych (1932, 1969, 1997) oraz projektowanych i wprowadzonych do Kodeksu karnego zmian wskazanych w: ustawie z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, nowelizacji z 13.06.2019 r. oraz ustawie z 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 wraz z określeniem ich zasadniczych założeń (rozdział VI).

Zakres przedmiotowy analiz przeprowadzonych w pracy uzasadniał zastosowanie konstrukcji jej poszczególnych części zorientowanych na zagadnienie typów zmodyfikowanych przestępstwa ze szczególnym uwzględnieniem ich aktualnego kształtu i charakteru, determinowanego ustaleniami Kodeksu karnego z 1997 r. Z tego powodu wszelkie rozważania o charakterze historycznym zostały ograniczone do niezbędnego minimum, pozwalającego na stworzenie porównań różnych rozwiązań normatywnych, dla których jednak centrum ustaleń oraz analiz pozostaje obowiązujący stan prawny. Taki zabieg zastosowany został w pracy celowo, a jego walorem jest uzyskanie klarownych wywodów teoretycznych, które jedynie w uzasadnionym stopniu zostają rozszerzone o uwzględnienie konstrukcji, obowiązujących we wcześniejszych regulacjach kodeksowych (przy czym zostały one przedstawione wówczas, gdy ich struktura lub interpretacja różniła się od obowiązujących założeń teoretycznych).

W rozdziale I omówiono węzłowe zagadnienia związane z problematyką typów zmodyfikowanych przestępstwa. Na wstępie określono rodzaj relacji, jakie kształtują się między pojęciem struktury oraz struktury typologicznej przestępstwa, ze wskazaniem właściwości, które pozostają charakterystyczne dla konstrukcji o określonym stopniu budowy i zorganizowania, występującej na płaszczyźnie prawnej. Następnie zwrócono uwagę, że „typ przestępstwa” stanowi swoisty konstrukt normatywny, będący rezultatem przebiegu procesu normatywnego, jaki poprzedza proces typizacji. W rozdziale I przedstawiono także założenia, wedle których określoną konstrukcję dogmatyczną można postrzegać jako typ przestępstwa oraz wskazano okoliczności determinujące wyznaczanie odmian typu przestępstwa. Następnie dokonano skonfrontowania wskazanych terminów, występujących w języku prawnym, w celu ustalenia wzajemnych, dopuszczalnych relacji, jakie mogą się między nimi kształtować. Ponadto we wskazanej części pracy przedstawiono także zakresy normatywne innych określeń, niezbędnych w badaniach, dotyczących typów zmodyfikowanych przestępstwa, a zatem pojęcia: *optimum* i *quantum* typologicznego, które rozgraniczono od siebie, wskazując na ich cechy szczególne i właściwości niezbędne dla wyznaczenia ich konstrukcji. Finalna część rozważań została poświęcona nakreśleniu szczególnej konstrukcji teoretycznej, zawierającej zaawansowane relacje strukturalne w postaci „rodziny typologicznej” przestępstwa. W tej mierze zwrócono przede wszystkim uwagę na fakt, że wyznaczona konstrukcja stanowi przejaw połączenia w ujęciu strukturalnym typów zmodyfikowanych przestępstwa, z uwzględnieniem dopuszczalnych korelacji, które między nimi zachodzą, przyczyniając się do funkcjonowania w Kodeksie karnym jej przejawów w formule rozbudowanej (czyli pełnej) lub zawężonej (czyli niepełnej).

W kolejnym rozdziale pracy przedstawiono skonkretyzowane rozważania teoretyczne, dotyczące właściwości struktur normatywnych, w jakich może aktualizować się pierwszy z typów zmodyfikowanych – typ uprzywilejowany przestępstwa, poprzedzając je analizą pojęcia „typ uprzywilejowany przestępstwa”. Wśród nich dokonano wyróżnienia trzech zasadniczych konstrukcji w postaci: klasycznych typów uprzywilejowanych, „wypadku mniejszej wagi” oraz nieklasycznych typów przestępstwa o charakterze uprzywilejowanym. Struktura rozdziału zo-

stała skonstruowana w ten sposób, by określić nie tylko budowę każdego ze wskazanych czynów zabronionych, pozwalającą na uwypuklenie ich teoretycznych założeń, ale rozszerzono ją również o elementy dotyczące uściślenia charakteru badanych konstrukcji normatywnych. W ten sposób można było uzyskać wyższy stopień przejrzystości prowadzonych rozważań teoretycznych.

Charakterystyka typu uprzywilejowanego przestępstwa pozwoliła określić właściwości konstrukcyjne badanych struktur oraz umożliwiła wyznaczenie obszaru kwestii spornych oraz niejednoznacznych, wśród których na plan pierwszy wysunęło się zagadnienie charakteru normatywnego „wypadku mniejszej wagi”. Tym samym podjęto rozważania, których celem było wskazanie, jakie koncepcje teoretyczne panują w tym zakresie w doktrynie prawa karnego, wraz z podkreśleniem, iż obecnie dominują dwie zasadnicze tendencje: uznaje się, że przestępstwo występujące w postaci klauzuli generalnej może zachowywać charakter typu uprzywilejowanego, ewentualnie może być traktowane jako przykład instytucji z zakresu nadzwyczajnego wymiaru kary.

W przypadku charakterystyki klasycznych typów uprzywilejowanych przestępstwa (art. 148 § 4 k.k., art. 149 k.k., art. 150 k.k.) skoncentrowano się na poszukiwaniu aspektów, które pozostają właściwe dla nich wszystkich, odnajdując go w czynniku motywacyjnym, który występuje w przebiegu procesów psychicznych wszystkich sprawców, aktualizujących znamiona analizowanych typów zmodyfikowanych. Finalna część rozważań została poświęcona zagadnieniu typów uprzywilejowanych o charakterze nieklasycznym, których występowanie bywa jednak kwestionowane przez niektórych przedstawicieli doktryny prawa karnego.

Rozdział III pracy poświęcono pogłębionej analizie struktury drugiego z typów zmodyfikowanych przestępstwa, który stanowi typ kwalifikowany, poprzedzając rozważania dogmatyczne przedstawieniem analizy teoretycznej samego pojęcia „typ kwalifikowany”. W tym celu przedstawiono charakterystykę konstrukcyjną założeń dogmatycznych typu kwalifikowanego, rozszerzoną o analizę poszczególnych znamion struktury przestępstwa, których wystąpienie determinuje pojawienie się wskazanej kategorii typów zmodyfikowanych. Zważywszy na fakt,

że wśród nich należy uwzględniać zarówno te, które mają charakter przedmiotowy, jak również te, które zachowują charakter podmiotowy, spektrum zagadnień, jakie poddano analizie, było wyraźnie złożone.

By uczynić charakterystykę struktur normatywnych o charakterze kwalifikowanym kompleksową, zdecydowano się również na przedstawienie właściwości szczególnych typów zmodyfikowanych, wśród których wyodrębniono ich trzy zasadnicze kategorie: przestępstwa dwuaktowe (złożone), przestępstwa uwzględniające wielość znamion kwalifikujących oraz typy wielokrotnie kwalifikowane. Wskazana analiza, przedstawiona w niniejszej części pracy, dotyczyła określenia szczególnych właściwości analizowanych konstrukcji normatywnych, które pozwoliły na wspólną klasyfikację przestępstw zawierających znamiona kwalifikujące. W dalszej części rozdziału dokonano sprecyzowania oraz charakterystyki konstrukcji kolejnych szczególnych kategorii przestępstw kwalifikowanych, określanych jako typy kwalifikowane przez okoliczności oraz typy kwalifikowane przez następstwa. W ten sposób wykazano, jakie podobieństwa towarzyszą badanym kategoriom przestępstw kwalifikowanych oraz zwrócono uwagę na różnice determinujące ich zasadnicze odmienności względem siebie. W ostatniej części niniejszego rozdziału dokonano analizy przebiegu strony podmiotowej badanych przestępstw, w tym uwzględniono problematykę strony podmiotowej o charakterze mieszanym (zarówno w ujęciu umyślnie-nieumyślnym, jak również nieumyślnie-nieumyślnym) oraz ukierunkowano wskazane rozważania w odniesieniu do struktury poszczególnych typów przestępstw. Przedstawiono także stanowisko doktryny prawa karnego wobec zagadnienia dopuszczalności realizacji znamion przestępstwa o mieszanej stronie podmiotowej (umyślnie-nieumyślnej) w przypadku zbrodni.

W rozdziale IV pracy nakreślono charakterystykę właściwości, jakie pozostają wyłącznie symptomatyczne dla przestępstw zmodyfikowanych. Wśród nich wskazano na kwestie dotyczące dynamiki, relacyjności, samoistości (z wykluczeniem samodzielności) oraz proporcjonalności (w ograniczonym zakresie) badanych struktur normatywnych. Istotą rozważań podjętych w niniejszej części pracy było poszukiwanie oraz nakreślenie zestawu takich cech, które spełniają wszystkie typy zmodyfikowane przestępstwa. Obszar analizy teoretycznej został zatem

wyznaczony w niniejszej części pracy w sposób specyficzny, a zatem poprzez uwzględnienie odmiennych właściwości (wśród których wyróżnić można stopień zdolności ich przeobrażania w czasie, wzajemne relacje, wytwarzające się między typem podstawowym oraz typami zmodyfikowanymi, jak również stopień ich usamodzielnienia względem typu podstawowego oraz częstotliwość ich występowania), których kumulatywne wypełnienie determinuje właśnie aktualizację poszczególnych kategorii przestępstw o charakterze zmodyfikowanym (uprzywilejowanym i kwalifikowanym).

W kolejnym rozdziale pracy dokonano analizy dogmatycznej szczególnych zagadnień z zakresu odpowiedzialności karnej, które następnie zostały zrelacjonowane względem typów zmodyfikowanych przestępstwa wraz z określeniem tych, które w sposób zasadniczy rzutują na specyfikę badanej kategorii przestępstw. Wśród wskazanych zagadnień dogmatycznych, poddanych pogłębionej refleksji teoretycznej, przeanalizowano problematykę: form stadialnych i postaci zjawiskowych przestępstwa, ze szczególnym uwzględnieniem pozycji podżegacza i pomocnika w realizacji znamion typów zmodyfikowanych, jak również charakter przestępnego współdziałania sprawców wobec poszczególnych typów zmodyfikowanych przestępstwa, a także kwestię dopuszczalności działania sprawcy – ekstraneusa w przestępstwie indywidualnym właściwym oraz niewłaściwym. Ponadto odniesiono się także do zagadnień szczególnych, związanych z formą stadialną usiłowania oraz uzasadnieniem jej zastosowania w odniesieniu do przestępstw kwalifikowanych o mieszanej stronie podmiotowej (umyślno-nieumyślnych).

Dalsze uwagi poświęcono zagadnieniu błędu oraz specyficznych problemów dogmatycznych, które powstają na jego kanwie, zarówno w odniesieniu do znamion o charakterze kwalifikowanym, jak również uprzywilejowanym.

Ponadto nakreślono relacje, jakie jawią się między typem zmodyfikowanym a konstrukcją normy sankcjonowanej oraz sankcjonującej, uwzględniając w tym zakresie zarówno koncepcję norm, wypracowaną przez K. Bindinga, a kontynuowaną w doktrynie prawa karnego zwłaszcza przez A. Zolla oraz przedstawicieli szkoły krakowskiej, jak

również wskazano założenia współczesnej koncepcji norm sprzężonych, za propagatora której w nauce polskiej należy uznać Ł. Pohla. Określono również różnice w ustaleniach dogmatycznych, do jakich prowadzi zastosowanie odmiennych koncepcji norm, zwłaszcza w zakresie ustalenia ilości norm sankcjonowanych, które ulegają naruszeniu, w związku z realizacją znamion poszczególnych typów zmodyfikowanych.

Dwa ostatnie zagadnienia, które przedstawiono w tej części, pracy dotyczyły kwestii zbiegu przepisów oraz wymiaru kary zrelacjonowanego względem znamion modyfikujących przestępstwa. W przypadku pierwszego z nich szczególnej uwadze poddano wszystkie rodzaje zbiegu przepisów, które mogą ulegać aktualizacji w związku z wypełnieniem znamion typów zmodyfikowanych przestępstwa. W tym zakresie skoncentrowano się zwłaszcza na określeniu różnic, pozwalających określić przesłanki, po wystąpieniu których dochodzi do aktualizacji zbiegu o charakterze pozornym lub rzeczywistym.

Ostatnim z poruszanych w ramach tej części pracy zagadnieniem było przeanalizowanie wymiaru kary względem znamion zmodyfikowanych przestępstwa. Zważywszy na obszerność problematyki, która w tym zakresie występowała, zakreślono konkretne zagadnienia poddane analizie w dalszej kolejności. Wśród nich zwrócono przede wszystkim uwagę na rodzaj relacji, które kształtują się między wymiarem kary ustalonym w ramach jej ustawowego zakresu oraz tym, w jaki sposób sędzia faktycznie może je zastosować *in concreto*. Taka perspektywa analizy spowodowała, że zwrócono uwagę na możliwość występowania przypadków, w których zakresy te pozostaną względem siebie rozbieżne oraz takich, w których nie uwidocznili się między nimi w zasadzie żadna różnica.

Końcowa część pracy została poświęcona zagadnieniu tendencji, jakie kształtowały się w odniesieniu do występowania poszczególnych kategorii typów zmodyfikowanych przestępstwa na przestrzeni obowiązywania kolejnych kodeksów karnych z: 1932, 1969 i 1997 r. Rozdział VI, zachowując charakter swoistego zestawienia, bazującego na doświadczeniach poprzednich porządków normatywnych, w istocie uwzględniła również tendencje przyszłe, które zawierały się zwłaszcza w założeniach projektu nowelizacji Kodeksu karnego z czerwca 2019 r. Takie kom-

pleksowe porównanie tendencji obowiązujących w przeszłej, aktualnej i znowelizowanej regulacji kodeksowej pozwala na dokładne określenie trendów legislacyjnych, występujących na przestrzeni obowiązywania poszczególnych regulacji penalnych, szczególnie w zakresie określenia ich specyfiki normatywnej, dotyczącej kierunków i charakteru typizacji poszczególnych kategorii typów zmodyfikowanych przestępstwa w ujęciu syntetycznym lub kazuistycznym.

W podjętych w pracy analizach dominuje duża różnorodność zagadnień badawczych o charakterze teoretycznym, z tego powodu pewne refleksje, dotyczące poruszanych kwestii dogmatycznych, występujących na kolejnych etapach pracy, były przedstawiane w niezbędnym, choć ograniczonym zakresie.

Pracę wieńczy zakończenie, w którym dokonano usystematyzowania wniosków zasadniczych, wynikających z poszczególnych części niniejszego opracowania. Usystematyzowano przy tym spostrzeżenia i uwagi ogólne na podstawie analizy struktury typów zmodyfikowanych przestępstwa, przedstawiając ocenę obowiązujących w tym zakresie rozwiązań normatywnych, które następnie pozwoliły na sformułowanie określonych wniosków *de lege ferenda*.

***

Na koniec chciałabym wyrazić serdeczne podziękowania wszystkim tym osobom, bez pomocy i zaangażowania których niniejsza książka nie mogłaby powstać. W szczególny sposób słowa wdzięczności kieruję do prof. dr. hab. Jacka Giezka, kierownika Katedry Prawa Karnego Materialnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, za niezmiernie inspirujące dyskusje naukowe oraz wsparcie w podejmowanych przeze mnie wszelkich działaniach, służących mojemu rozwojowi naukowemu. Dziękuję również pracownikom Katedry Prawa Karnego Materialnego za okazywaną mi pomoc. Wyrazy wdzięczności kieruję również do recenzenta wydawniczego książki – prof. dr. hab. Marka Mozgawy, który swoimi cennymi uwagami przyczynił się do nadania jej ostatecznego kształtu.

Serdeczne podziękowania kieruję zwłaszcza do moich Bliskich – Rodziców i Siostry, którzy nieustannie towarzyszyli mi swoim wsparciem oraz bezcenną obecnością, a bez życzliwej cierpliwości i zrozumienia których nie miałabym sposobności skoncentrować się na pracy naukowej z odpowiednim zaangażowaniem.

Na zakończenie słowa wdzięczności chciałabym wyrazić prof. dr hab. Zofii Sienkiewicz, która będąc promotorem mojego doktoratu, umożliwiła mi wkroczenie na drogę rozwoju naukowego i wspierała mnie w poznawaniu meandrów prawa karnego materialnego. Bez okazanego zaangażowania Pani Profesor z całą pewnością nie udałoby mi się zrealizować moich zamierzeń naukowych, które akceptowała zawsze z cierpliwością i wsparciem.

***

Książka stanowi rezultat projektu badawczego, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, pt. „Struktura zmodyfikowanych typów przestępstw w prawie karnym. Studium teoretyczno-kryminologiczne”; Nr projektu 2012/07/D/HS5/00605, realizowanego w okresie 2013–2020.

Rozdział I

TYPY ZMODYFIKOWANE PRZESTĘPSTWA – ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1. Pojęcie struktury a typologiczna struktura normatywna

Zgodnie z leksykalnym brzmieniem termin „struktura” oznacza rozmieszczenie elementów składowych w danym układzie oraz zespół wzajemnych relacji i powiązań, które występują między tymi elementami¹. Jest to również pewien swoisty sposób powiązania poszczególnych elementów wskazanej konstrukcji, pozwalający dokonać ich spojenia w trwałą całość (pełnię), stanowiący jedność dla elementów, które ją budują. Wskazuje się zatem na sposób ich ułożenia w określonym porządku, a zatem pewien ich układ lub zespół, charakteryzujący się konkretnymi powiązaniem wewnętrznymi. Struktura odzwierciedla więc układ określonych elementów, które wykazują wzajemne wobec siebie przyporządkowanie i łączą się w określoną, zwykle zorganizowaną całość, uporządkowaną wedle ustalonego wzorca². Stanowi ona odzwierciedlenie zależności występujących w niej, poprzez wskazanie konkretnych elementów oraz ich powiązanie między sobą.

---

¹ Struktura to pojęcie rozpowszechnione szczególnie w socjologii, ale również w antropologii społecznej. Wśród jego twórców oraz badaczy, którzy w szczególności sposób skoncentrowali się na jego głębszym poznaniu, należy wskazać: H. Spencera, R. Durkheima oraz A. R. Radcliffe’a-Browna.

² *Słownik Języka Polskiego*, red. M. Szymczak, t. 3, Warszawa 1981, s. 352; *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 4, red. R. Łąkowski, Warszawa 1987, s. 316.

Z perspektywy filozofii struktura przybierać może odmienne odcienie znaczeniowe, stąd niekiedy podkreśla się wzajemne powiązania jej elementów czy też tworzących ją części składowych, a niekiedy struktura stanowi obraz pewnej spójnej całości. Analiza pojęcia struktury bazuje jednak najczęściej na jej przedstawieniu w kontekście uwzględnienia powiązań między elementami składowymi struktury (relacjami), jak również wskazaniem tychże elementów, istnieją jednak i takie struktury, w których analizie poddaje się wyłącznie komponujące je relacje i relacje tych relacji³. W odniesieniu do określonych zjawisk lub zależności może istnieć struktura bazowa, która następnie ulega dalszym przekształceniom wewnętrznym, pozwalającym na uzyskanie wyższego stopnia jej złożoności względem punktu wyjściowego (tzw. struktura złożona).

Ze względu na elementy konstytuujące konkretną strukturę oraz ich usytuowanie względem siebie można wskazać różne jej rodzaje, np. strukturę społeczną, statystyczną, ekonomiczną, matematyczną czy organizacyjną⁴. Elementy, które wchodzi w skład poszczególnych przedmiotów, organizacji lub form wyznaczają sposób jej zorganizowania.

Przykładem odzwierciedlającym wielopłaszczyznowe powiązania budujące różnorakie relacje strukturalne wydaje się społeczeństwo. Aspektami elementarnymi tak określonej struktury pozostają: wiek, płeć, miejsce zamieszkania, stopień wykształcenia, zawód, stan cywilny. Ponadto, wedle innych stopni zróżnicowanego podziału, w społeczeństwie można określać jego strukturę demograficzną, zawodową, warstwową, rodzinną. Z kolei w strukturze rodziny także można wyodrębnić dalsze jej elementy konstrukcyjne, takie jak: relacje pokrewieństwa czy powinowactwa⁵. Natomiast struktura statystyczna stanowi opis badanej grupy z uwzględnieniem cech, które są badane na podstawie parametrów statystycznych, zwłaszcza miar statystycznych. Poziom występowania danej cechy lub zmiennej w badanej grupie dokonywany jest z uwzględnieniem następujących kategorii miar: położenia, zmienności

---

³ K. Turek, *Rozważania o pojęciu struktury*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” 1981/3, s. 9, <http://www.obi.opoka.org.pl/zfn/003/zfn00306Turek.pdf>.

⁴ K. Turek, *Rozważania...*, s. 9.

⁵ K. Turek, *Rozważania...*, s. 9.

oraz asymetrii⁶. Tym samym analiza struktury stanowi charakterystykę określonej grupy z perspektywy konkretnej cechy.

Stopień powiązania poszczególnych struktur może być zaawansowany lub niewielki, odzwierciedla on jednak relacje, jakie w określonej strukturze⁷ mogą występować, oraz ich formy, które mogą podlegać swojej ewolucji. Badając zróżnicowane zjawiska oraz przedmioty, można stwierdzić, że z wyższym lub niższym stopniem prawdopodobieństwa oznacza ona zawsze pewną formę organizacji, która może łączyć bardziej lub mniej rozbudowane elementy, konstytuujące byt poszczególnych form, do których się odnosi. Stąd wskazać też należy, że wśród struktur występują takie o etiologii wysoko złożonej (np. budowa chemiczna i przestrzenna białek; rozmieszczenie atomów, jonów lub cząstek w komórce elementarnej kryształu; krystalizacja struktury kryształów, które mogą być opisane za pomocą teorii struktur najgęstszych ułożeń jednakowych kul), poważnie wyspecjalizowane oraz zintegrowane, oraz inne, mniej złożone, o prostszych formach organizacji oraz o relatywnie słabszych powiązaniach, które mimo wszystko zachowują pewną wewnętrzną spójność (np. struktura społeczna).

Biorąc pod uwagę wskazane powyżej spostrzeżenia, należy stwierdzić, że jednymi z najbardziej rozpoznawalnych struktur zorganizowanych pozostają zróżnicowane struktury normatywne. Jedną z nich z kolei, przyjmując nieco zawężoną optykę, pozostaje typologiczna struktura normatywna przestępstwa. Posiada ona charakter zintegrowany o dwukierunkowym stopniu organizacji, co oznacza jej wewnętrzną spójność oraz dwupłaszczyznowe rozwarstwienie. Wyjściową strukturą normatywną typu przestępstwa pozostaje jego typ podstawowy (bazowy, zasadniczy). Z kolei ta struktura ulegać może dalszemu rozwarstwieniu, czyli podziałowi na dwie zasadnicze formuły w postaci typów

---

⁶ Zob. https://www.naukowiec.org/wiedza/statystyka/analiza-struktury_735.html.

⁷ Interesującym przykładem struktury z perspektywy językoznawstwa pozostaje struktura zdania. W początkowych etapach rozwoju gramatyki transformacyjno-generatywnej miała ona charakter abstrakcyjny oraz uniwersalny. Zdanie stanowiło formułę strukturalną właściwą dla wszystkich języków.

zmodyfikowanych⁸. Wskazane struktury typologiczne przestępstwa, przybierające charakter typów zmodyfikowanych: kwalifikowanego oraz uprzywilejowanego także mają charakter struktur złożonych o określonym stopniu wewnętrznej organizacji, uwzględniają bowiem w swojej konstrukcji zarówno elementy struktury normatywnej bazowej – typu podstawowego, jak również elementy specyficzne wyłącznie dla nich samych (znamiona kwalifikujące oraz uprzywilejowujące). Te struktury wyodrębnione jako formuły zorganizowane, funkcjonujące dwukierunkowo, począwszy od struktury wyjściowej ku typom zmodyfikowanym, tworzą kolejną bardziej złożoną strukturę – rodzinę typologiczną. Zatem wzajemne interakcje normatywne, kształtujące się między wskazanymi strukturami wskazują, że z pierwszej z nich (typu podstawowego), która także wykazuje odpowiedni stopień organizacji, wynikają kolejne, ulegające dalszym przeobrażeniom. Z kolei ich istnienie świadczy o tym, że relacje powstające na płaszczyźnie strukturalnej wskazują na dalsze interakcje między nimi, sfinalizowane stworzeniem pewnej spójnej całości typologicznej przestępstwa.

2. Typizacja jako proces kształtowania typu przestępstwa

Każda struktura normatywna przestępstwa powstaje w wyniku ściśle określonego procesu. Proces ten definiowany jest mianem typizacji i ma na celu wprowadzenie do porządku normatywnego nowych, nieistniejących wcześniej typów przestępstw albo przekształcenie tych, które już istnieją, oraz uczynienie z nich typów nowych lub przemodelowanych. Proces ten polega zatem na doborze i połączeniu znamion, które w sensie konstrukcyjnym stanowić będą finalnie wskazany, konkretny typ czynu zabronionego o określonych właściwościach i cechach, z zachowaniem określonych korelacji między nim samym a już istniejącymi przestępstwami.

---

⁸ T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 124.

W przypadku typów zmodyfikowanych pewnym uproszczeniem konstrukcyjnym jest bazowanie w tworzeniu ich struktury na typie podstawowym i odpowiednio modyfikowanie jego konstrukcji poprzez zmianę i rozszerzanie zakresu istniejących, funkcjonujących znamion, poprzez elementy nowe, wprowadzone do układu strukturalnego zmodyfikowanego przestępstwa. W tym miejscu pojawia się zasadnicze pytanie: jakie przesłanki determinują tworzenie nowych typów przestępstw?

W charakterze ogólniejszej refleksji należy stwierdzić, że typizacja to proces pozwalający dokonać kwalifikacji określonych rodzajów zachowań, relewantnych z perspektywy prawa karnego, oraz stworzenie charakterystyki konkretnych typów przestępstw. W tym sensie typizacja stanowi odzwierciedlenie zjawiska kryminalizacji, związanej bezpośrednio z reakcją na wskazane zachowanie nielegalne w postaci zastosowania kar⁹. Typizacja stanowi zatem jej szczególną formę. Jednocześnie sam proces typizacji może odbywać się wielokierunkowo, prowadząc do: stworzenia nowego typu przestępstwa, do redukcji typów przestępstw już istniejących (detylizacja) lub do wprowadzenia konkretnych zmian, wkomponowanych w strukturę typu przestępstwa albo pozostawienia dotychczasowych regulacji, zawartych w ustawie karnej. *De facto* wszelkie prace prawotwórcze oscylują zatem między dwoma zjawiskami aktywności ustawodawcy: typizacją oraz detylizacją, a także innymi aktywnościami normatywnymi, które dotyczą poszczególnych typów czynów zabronionych, funkcjonujących lub mających funkcjonować w przyszłości.

Przyglądając się procesowi typizacji, należy zaznaczyć, że ma on charakter dynamiczny, co oznacza, że stanowi silne odzwierciedlenie przemian, które dokonują się w społeczeństwie na wszelkich płaszczyznach jego rozwoju: gospodarczej, ekonomicznej, politycznej, a nawet obyczajowej. W ten sposób formuły poszczególnych typów przestępstw skoncentrowane w kodeksach karnych stanowią odzwierciedlenie stanu świadomości społecznej, ale także potrzeb oraz stosunków międzyludzkich.

---

⁹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 57; I. Andrejew, *Zagadnienia typizacji przestępstw*, „Studia Iuridica” 1982, t. 10, s. 7.

Tym samym w zależności od stopnia wskazanego rozwoju, przyjętych metod typizacji, jej form oraz kontekstu społeczno-gospodarczego, a także ich umiejscowienia, nieco inaczej będą wyglądały ustawy karne poszczególnych państw. Ich zawartość treściowa, poszczególne rodzaje typów czynów zabronionych, ich ilość, sposób konkretyzacji struktury oraz stopień zaawansowania w podążaniu za zmianami, które dotyczą poszczególnych społeczeństw, pozwalają uznać zasadność tezy, wskazującej na dynamiczny charakter procesu typizacji. Ten proces jest zatem nie tylko zmienny w swym zaawansowaniu, ale w sensie normatywnym, również do pewnego stopnia elastyczny. W zależności bowiem od potrzeb dochodzi do zmian prawa karnego o zróżnicowanym stopniu zaawansowania, w tym także poprzez wprowadzanie do ustawy karnej nowych lub częściowo tylko zmienionych typów przestępstw, które stanowią odzwierciedlenie kondycji i potrzeb społeczeństwa w danym okresie. Oczywiście nakreślony w tym miejscu punkt widzenia może się spotkać z zastrzeżeniem o nieodpowiedniej częstotliwości (zbyt częstej lub zbyt rzadkiej) modyfikowania regulacji z zakresu prawa karnego (kodyfikacje lub nowelizacje), jednak jego założeniem jest jedynie wskazanie kierunków, w których typizacja może zmierzać oraz rodzajów przekształceń, którym nieustannie ona podlega. Finalnie proces typizacji ma zatem na celu określenie treści przestępstwa oraz stworzenie takich modeli przestępstw, które pozwalają na ich ujednoczoną kwalifikację prawną, stanowiąc podstawę reakcji prawno-karnych wobec sprawców, którzy swoim zachowaniem wskazane typy przestępstw realizują¹⁰.

Jak zaznaczał I. Andrejew – znamiona przestępstwa determinują zakres czynów zabronionych, wskazują na różnice oraz odmienności między zachowaniami karalnymi a niekaralnymi. Ustawa charakteryzuje je w taki sposób, by ich zestawienie pozwoliło wytworzyć obraz czynu społecznie szkodliwego, który zyskując dodatkowo cechę ustawowej określoności, bezprawności oraz zakazu jego realizacji pod groźbą kary, staje się przestępstwem, a jego obraz określa się jako typ przestępstwa.

---

¹⁰ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 63.

O jego istocie przesądza kompozycja znamion, które stanowią niepowtarzalną całość, posiadającą wiele elementów¹¹.

W doktrynie prawa karnego powszechne pozostaje przekonanie, że typizacja stanowi swoisty proces kształtowania się przestępstwa¹². Oznacza to, że wszelkie zabiegi teoretyczne mają na celu stworzenie nowego typu czynu zabronionego albo przeobrażenie struktur dotychczas istniejących konstrukcji typologicznych. Obserwacje sposobu tworzenia typu czynu zabronionego nieodmiennie prowadzą, jak się wydaje, do dość prostego wniosku. Typizacja łączy w sobie dwa procesy: uchwycenie i utrwalenie wszystkich elementów konstrukcyjnych przestępstwa (znanych i funkcjonujących w dogmatyce prawa karnego grup znamion), a także trafne (w założeniach teoretycznych) ukonstytuowanie typu w oparciu o jego elementy. Tym samym zjawisko typizacji stanowi odzwierciedlenie pewnego wzorca (czy nawet algorytmu), w którym zawsze muszą występować określone stałe elementy, funkcjonujące w określonym porządku normatywnym, w oparciu o znane kryteria ich doboru¹³, jak również konkretne jego elementy – znamiona (schemat normatywny: podmiot, strona podmiotowa, przedmiot, strona przedmiotowa). To występowanie „elementów konstrukcyjnych” – jeśli spojrzeć na nie z perspektywy obiektywnego obserwatora – może sprawiać wrażenie, że jeśli weźmie się pod uwagę, iż typizacja to z jednej strony określony proces teoretyczny, a z drugiej strony – proces, który dokonuje się przy udziale określonych (choć zmiennych, co do treści) elementów, wówczas należy przyjąć, że równoznaczny z terminem „typizacja” pozostaje termin „uznamiennienie”. Oznacza ono odpowiednie ukonstytuowanie znamion w strukturze czynu zabronionego, prowadzące w konsekwencji do stworzenia typu przestępstwa, albo przemodelowanie znamion dotychczas istniejących i przeobrażenie typu przestępstwa dotychczas funkcjonującego. Jest to zatem również utrwalanie w procesie tworzenia typu przestępstwa poszczególnych grup znamion, których dobór

---

¹¹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 5–7; I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1976, s. 87; S. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 63.

¹² I. Andrejew, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988, s. 208; I. Andrejew, *Zagadnienia...*, s. 7; T. Bojarski, *Odmiany...*

¹³ I. Andrejew, *Podstawowe...*, s. 20.

każdorzazowo sprzyja stworzeniu typów przestępstw, należących do ich konkretnych kategorii.

Jak podkreśla I. Andrejew, pojęcie typizacji pojawia się w prawie karnym celowo, by oznaczyć aktywną działalność i tym samym eliminuje pojęcie typologii. Wydaje się, że wskazaną konstatację można odnieść do terminu „uznamiennienie”, ponieważ dobór odpowiednich znamion do „szkieletu” teoretycznego wzorca czynu zabronionego musi się odbywać poprzez aktywność podmiotu, który go stosuje. Co więcej, aktywność ta kształtować się będzie każdorzazowo na zauważalnie zaawansowanym poziomie ze względu na fakt przeanalizowania struktury normatywnej wzorca teoretycznego budowanego lub przekształcanego typu czynu zabronionego. Jak podkreśla L. Gardocki: „Działanie ustawodawcy typizującego przestępstwo polega na wydobyciu z nieskończonej liczby cech danego zjawiska – tych cech, które decydują o jego ujemnej treści społecznej. Cechy te stają się następnie ustawowymi znamionami określonego typu przestępstwa”¹⁴.

Spoglądając na zjawisko typizacji, niezbędne oraz interesujące wydaje się odniesienie się do kwestii motywów lub celów, jakie się przed nią stawia w teorii i praktyce prawa karnego. Uwzględniając chronologię procesów teoretycznych, warto zaznaczyć, że typizacja stanowi następstwo innego z nich, a mianowicie – kryminalizacji. Z kolei analizując wzajemną relację, występującą między pojęciami: kryminalizacja – typizacja, nie sposób pominąć uwarunkowań, które ją aktualizują. Otóż, jak się wydaje, ich gradację można przedstawić w następujący sposób: konieczność – powinność – możliwość. Niekiedy, zważywszy na zachowania prawnokarnie relewantne oraz stopień ich społecznej szkodliwości ustawodawca pozostaje zobligowany do ich uznamiennienia, uwzględniając bowiem charakter i skalę negatywnych konsekwencji **konieczne** jest dokonanie ich typizacji w strukturze ustawy karnej. W zależności jednak od charakteru prawnokarnie relewantnych zachowań (zwłaszcza w zakresie nowych tendencji przestępczości, przejawiających się poprzez tworzenie nieznanych w poprzednich porządkach normatywnych kate-

---

¹⁴ L. Gardocki, *Typizacja uproszczona*, „Studia Iuridica” 1982, t. 10, s. 71; L. Gardocki, *Uproszczone formy penalizacji*, PiP 1975/8–9, s. 68.

gorii czynów zabronionych) oraz stopnia natężenia rzeczywistych oraz potencjalnych rezultatów zrealizowanych aktywności, ustawodawca **powinien** niektóre z tych zachowań typizować. Z kolei w przypadku zachowań, których istota polega na aktualizacji stanu narażenia określonych kategorii dóbr chronionych prawem na niebezpieczeństwo, zwłaszcza jeśli charakter analizowanego narażenia zachowuje postać abstrakcyjną, formuła typizacji oscylować powinna jedynie w kategorii **możliwości** jej wprowadzenia do ustawy karnej.

W swoich rozważaniach T. Bojarski zaznacza, że typizacja polega na opisanu wzorców zachowań zabronionych, stanowi zatem proces uściślenia, które z nich, podejmowane w społeczeństwie, mają charakter prawnokarnie relewantny¹⁵. Wskazanie ich katalogu jest niezwykle istotne, pozwala bowiem określić takie wzorce negatywne, które pozostają zabronione. Typizacja staje się zatem **procesem**, w wyniku którego ustawodawca wyznacza schematy postępowania zabronionego, a w ich zakresie takie ludzkie zachowania, które spełniają warunki kwalifikacji w charakterze określonych **typów przestępstw**¹⁶. Ponadto typizacja jest nie tylko procesem, którego celem jest wskazanie poszczególnych kategorii czynów zabronionych, ale determinuje także, które z nich ze względu na rodzajowe właściwości mogą znaleźć się w części szczególnej kodeksu karnego. Każdy z typów przestępstw posiada zatem odpowiedni katalog cech o określonym charakterze – negatywnym, pozostaje również społecznie szkodliwy, a zatem stanowi odzwierciedlenie niepożądanego aktywności człowieka z perspektywy interesów społecznych państwa¹⁷.

---

¹⁵ T. Bojarski, *Typizacja przestępstw i zasada nullum crimen sine lege (wybrane zagadnienia)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Lublin 1977, vol. XXIV, s. 146.

¹⁶ W wielu przypadkach ustawodawca postępuje w taki sposób, że typy przestępstw w ich najprostszej formie ujmuje jako typy podstawowe, a następnie dodaje kolejne znamiona, tworząc typy zmodyfikowane, które albo zaostrzają (typy kwalifikowane czynu zabronionego) albo łagodzą (typy uprzywilejowane czynu zabronionego) sankcje karne przewidziane dla przestępstwa typu podstawowego. Zob. C. Roxin, *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Band I, *Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre*, München 2006, s. 340; I. Andrejew, *Zagadnienia...*, s. 7.

¹⁷ K. Buchała, W. Wolter, *Wykład prawa karnego*, cz. 1, z. 2, *Nauka o karze*, Kraków 1974, s. 125.

Proces tworzenia typów przestępstw odbywa się poprzez wybór z ogółu ludzkich aktywności takich ich rodzajów, które pozostają szkodliwe społecznie, następnie dokonuje się ich zgrupowania w pewne określone kategorie – figury prawnicze o charakterze abstrakcyjnym – którymi pozostają poszczególne typy przestępstw¹⁸. Wskazaną abstrakcyjność należy w tym przypadku odnosić bezsprzecznie do ich formuły ogólnej, po spełnieniu której wskazane zachowania mogą przybierać charakter teoretycznie identyfikowany jako typ przestępstwa. A zatem będzie nim formuła, w jakiej aktualizuje się w sensie zewnętrznie określonym (za pomocą znamion) przestępstwo, przy wypełnieniu wzorca teoretycznego wyznaczającego jego strukturę.

Proces typizacji dostarcza informacji dotyczących konieczności wyeksponowania tych elementów charakterystycznych, które stanowią o istocie typu przestępstwa, a ponadto determinują byt poszczególnych typów przestępstw, które różnią się od siebie. Stąd w prosty sposób wynika konstytutywny charakter wskazanych cech, wyznaczonych przez ustawodawcę w procesie typizacji, które przesądzają następnie kształt poszczególnych typów przestępstw, umożliwiając, po pierwsze, ich zróżnicowanie na tle innych typów, a po drugie – ich zróżnicowanie względem siebie. Wskazane cechy, o których mowa powyżej, określa się mianem znamion i są to wszystkie takie elementy, które przesądzają o przestępności zachowania sprawcy, konstytuując w odpowiedniej konfiguracji byt samodzielny czynu zabronionego. Ich zadania pozostają niezwykle istotne: wyznaczają one bowiem zakres poszczególnych typów przestępstw, określają także granice między zachowaniami prawnokarnie relevantnymi oraz irrelevantnymi¹⁹. Jest to układ właściwości, które wyznaczają zakres typu przestępstwa, stanowiąc zindywidualizowaną całość, której elementy (znamiona) mogą się różnić²⁰.

---

¹⁸ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 1946, s. 68.

¹⁹ T. Florek, *Typizacja czynu – pojęcie, zakres, funkcja*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace prawnicze” 1977/74, s. 27 i 46–47.

²⁰ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 5–7; J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 63; S. Śliwiński, *Polskie...*, s. 133 i n.

Wskazane elementy muszą zostać zidentyfikowane w przypadku każdego typu czynu zabronionego, ponieważ spełniają dwie zasadnicze funkcje:

- 1) pozwalają, by typ taki powstał (musi on kumulować wskazane elementy) i
- 2) umożliwiają jego wprowadzenie do ustawy karnej, by przybierając charakter określonej struktury, zaczął funkcjonować również w praktyce.

Tym samym, jak stwierdza E. Beling, ustawowy opis stanowi szkic typu przestępstwa, ewentualnie jest to określony zespół znamion, które wskazują, o jaki typ przestępstwa chodzi²¹. Typowość czynu, czyli jego ustawowa określoność (*die Typizität oder Tatbestandsmäßigkeit*) stanowi *conditio sine qua non* przestępności czynu zabronionego²². Z tego Beling wnosi dalej, że sam zarys określonego typu przestępstwa ma charakter obiektywny, co oznacza, że obejmuje zewnętrzne znamiona czynu i ma charakter deskryptywny (*rein deskriptiv*). Tym samym, ze względu na swój charakter umożliwia odróżnienie czynu zabronionego od innych zachowań²³. Relacje między ustawowymi znamionami oraz typizacją w swoich rozważaniach podnosił także I. Andrejew. Autor stwierdzał, że: „Ustawowe znamiona czynu zabronionego są ukierunkowane do bezprawności, na nią w większości wypadków wskazują, co naturalnie nie znaczy, by ją determinowały. Z punktu widzenia procesowego można powiedzieć, iż realizacja ustawowych znamion czynu zabronionego daje jakieś tymczasowe ustalenie (domniemanie) do chwili, gdy kontekst czynu nie ujawni, że jest inaczej [....]. Żadna typizacja, nawet przy negatywnym dopełnieniu czynu zabronionego, nie jest w stanie doprowadzić do pełnej jednoznaczności społecznej określonego czynu w tym sensie, że pozostaje pewien margines ocenny”²⁴.

---

²¹ E. Beling, *Die Lehre von Verbrechen*, Tübingen 1906, s. 110–112; T. Florek, *Typizacja...*, s. 31.

²² E. Beling, *Die Lehre...*, s. 24.

²³ E. Beling, *Die Lehre...*, s. 144.

²⁴ W. Wolter, *Klauzule normatywne w przepisach karnych*, „Krakowskie Studia Prawnicze”, R. II, 1969/3–4, s. 13–17.

Jednocześnie W. Wolter stwierdza, iż „Idealny typ winien być tak ujęty, aby jego znamiona razem wzięte stanowiły jakby przekład oceny na język pewnych faktów, stanowiły rację dla następstwa w postaci ujemnej oceny społecznej”²⁵.

Z kolei T. Florek podkreśla, że ustawowe znamiona przestępstwa to takie znamiona, którymi musi się charakteryzować czyn, aby mógł on odpowiadać jakiemuś typowi przestępstwa, który został wskazany w katalogu części szczególnej kodeksu karnego. W tym sensie niezbędne staje się ustalenie, jakie znamiona muszą pozostawać symptomatyczne dla jakiegokolwiek przestępstwa, a tym samym dla całej klasy przestępstw lub określonych podzbiorów przestępstw w ramach tej klasy ogólnej²⁶.

W kontekście procesu typizacji uzasadnione wydaje się nawiązanie do konstrukcji zasady *nullum crimen sine lege*, która może być rozumiana w kilku ujęciach.

Po pierwsze stanowi ona nakaz typizacji czynów zabronionych wyłącznie w drodze aktu normatywnego określonej rangi (formalne ukonstytuowanie normatywne typów przestępstw) – ustawy (lub aktu jej rangi)²⁷. Takie ujęcie wyklucza, by poszczególne typy przestępstw zostały ukonstytuowane na bazie precedensów, prawa zwyczajowego, czy też na płaszczyźnie ustaleń naukowych (*nullum crimen sine lege scripta*). Po drugie jej obowiązywanie wyklucza stosowanie analogii oraz wykładni o charakterze rozszerzającym w odniesieniu do poszczególnych typów przestępstw (*nullum crimen sine lege stricta*). Ustawodawca zakłada również, że obowiązujący pozostaje zakaz tworzenia typów niedookre-

---

²⁵ W. Wolter, *Funkcja błędu w prawie karnym*, Warszawa 1965, s. 57.

²⁶ W. Wolter, *Nauka...*, s. 40; I. Andrejew, *Ustawowe znamiona przestępstwa*, Warszawa 1959.

²⁷ S. Pomorski, *Amerykańskie common law a zasada nullum crimen sine lege*, Warszawa 1969, s. 19–24; S. Frankowski, *Kilka uwag o typizacji przestępstw w anglosaskim prawie karnym (ze szczególnym uwzględnieniem USA)*, „*Studia Iuridica*” 1982, t. 10, s. 57; S. Salmonowicz, *Prawo karne oświeconego absolutyzmu*, Toruń 1966, s. 35; J. Bentham, *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, tłum. B. Nawroczyńskiego, Warszawa 1958, s. 236–239; *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, red. W. Makowski, z. XVIII, s. 1143.

ślonych i nieostrych (*nullum crimen sine lege certa*)²⁸. Należałoby zatem stwierdzić, że nakaz typizacji czynów zabronionych stanowi rozwinięcie i aktualizację zasady *nullum crimen sine lege* oraz odbywa się on na wskazanych, ściśle oznaczonych płaszczyznach. Dopelnieniem ustaleń wynikających z analizowanej zasady pozostaje, obowiązujący w części szczególnej ustawy karnej, zakaz stosowania analogii²⁹.

Warto podkreślić, że rezultatem procesu ustawowej typizacji przestępstw, stanowiącego wypełnienie zasady *nullum crimen sine lege*, będzie realizacja dwóch zasadniczych założeń.

Po pierwsze typizacja ma na celu umożliwienie sędziemu przeprowadzenia subsumpcji badanego przypadku pod określony, właściwy przepis prawnokarny (funkcja fundamentalna). Istotą procesu subsumpcji jest dostosowanie opisu zrealizowanego przestępstwa do znamion czynu, zawartych w strukturze normatywnej konkretnego typu ustawowego, co pozwala ustalić, czy jego wypełnienie umożliwi realizację schematu typizacyjnego, wykonanego przez sprawcę. Stworzenie w procesie typizacji przez ustawodawcę abstrakcyjnych typów przestępstw umożliwi w dalszej kolejności rozpoznawanie przez sędziego, czy konkretne zachowanie człowieka odpowiada jakiemukolwiek typowi normatywnie określone w obowiązującej ustawie karnej, a jeśli tak, to konkretnie jakiemu³⁰. Wskazany zabieg jest niezwykle istotny, pozwala bowiem na odseparowanie od siebie czynów dozwolonych od zakazanych, a następnie w dalszej kolejności ich kwalifikację, która umożliwi odróżnienie od siebie czynów prawnie zakazanych³¹.

Z kolei drugim aspektem procesu typizacji jest przede wszystkim klarowne, jasne oraz ściśle określenie treści przestępstw w ustawie karnej,

---

²⁸ I. Andrejew, *Polskie...*, Warszawa 1976, s. 38.

²⁹ T. Bojarski, *Typizacja...*, s. 150–151.

³⁰ W. Wolter, *Zasady odpowiedzialności karnej. Kumulatywny zbiór przepisów ustawy karnej*, ZPP 1969/70/1–2, s. 9; R. Dębski, *O typizacji przestępstw i typach zmodyfikowanych* [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. I. Nowikowski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 67.

³¹ T. Florek, *Typizacja...*, s. 27.

by zagwarantować jednostce możliwość przestrzegania obowiązującego prawa, także na płaszczyźnie prawnokarnej w postaci precyzyjnego ustalenia zakresu katalogu poszczególnych zachowań prawnokarnie relewantnych, których wypełnienie wiązać się będzie z konkretnymi konsekwencjami w zakresie odpowiedzialności (funkcja gwarancyjna)³².

Proces typizacji czynu zabronionego może dokonywać się zasadniczo na trzech płaszczyznach.

Po pierwsze ustawodawca zauważa uzasadnioną potrzebę wprowadzenia do katalogu istniejących typów czynów zabronionych nowego typu. Może się tak zdarzyć, choćby dlatego, że pojawia się nowy typ zachowań prawnokarnie relewantnych (np. przestępstwa komputerowe – cyberstalking) o zaawansowanym stopniu społecznej szkodliwości.

Po drugie wysoka pozostaje częstotliwość niektórych czynów zabronionych, których typizacji dokonano. Jak zaznacza T. Bojarski: „Element kwalifikujący lub uprzywilejowujący powinien charakteryzować się z zasady odpowiednią częstotliwością występowania. Zjawiska występujące sporadycznie nie powinny przybierać form znamienia kwalifikującego lub uprzywilejowującego. Znamię modyfikujące typ powinno wykazywać odpowiednią doniosłość społeczną. Zjawiska bagatelne nie powinny pełnić funkcji tych znamion”³³.

Po trzecie wreszcie wskazane zjawiska mogą się klaryfikować w ten sposób, że typ bardziej ogólny może wchłaniać typ mniej ogólny (syntetyzacja), ewentualnie może dochodzić do wyodrębnienia nowego typu przestępstwa z zakresu typu bardziej ogólnego³⁴.

W sensie teoretycznym, w konstrukcji przestępstwa wyodrębnić można zatem typ podstawowy, a także typy kwalifikowane oraz uprzywilejowane. Pierwszy z nich posiada charakter najbardziej ogólny. Z kolei typ kwalifikowany stanowi odmianę typu podstawowego, zawiera zatem

---

³² T. Bojarski, *Typizacja...*, s. 152–153.

³³ T. Bojarski, *Kwalifikowane...*, s. 31.

³⁴ I. Andrejew, *Zagadnienia...*, s. 8; I. Andrejew, *Podstawowe...*, s. 209.

w swojej strukturze komplet znamion typu podstawowego oraz inne znamiona szczególne, które powodują, że sankcja za niego przewidziana jest surowsza od tej, która występuje w typie podstawowym. Podobne różnice występują między typem podstawowym a uprzywilejowanym, z tą jednak różnicą, że znamiona uprzywilejowujące wpływają na złagodzenie sankcji karnej. Niektórzy dogmatycy dopuszczają także kwalifikację, zgodnie z którą klauzula generalna w postaci „wypadku mniejszej wagi” może pełnić funkcję typu uprzywilejowanego³⁵. Z punktu widzenia techniki typizacji nie ma znaczenia, czy przepis penalizujący typ kwalifikowany/uprzywilejowany mieści się w odrębnym artykule, czy w tym samym artykule co typ podstawowy, a jedynie w odrębnym paragrafie lub ustępie. Ważne jest natomiast, że pozostaje on opatrzony odrębną, samoistną sankcją³⁶.

3. Pojęcie typu przestępstwa

W doktrynie dość powszechne pozostaje przekonanie, że w sensie teoretycznym pojęcie „typ” przestępstwa oznacza jego abstrakcyjne ujęcie, nie dotyczy zaś zdarzenia, które zachowuje charakter konkretny. W ujęciu teoretycznym model przestępstwa może mieć charakter ogólny (kiedy będzie zawierał w sobie elementy ogólne) lub może dotyczyć kolejnych rodzajów przestępstw, które zwykło się określać mianem typów przestępstwa, a które różnią się między sobą strukturą budujących je znamion. Oznacza to, że „typ” stanowi w tym ujęciu pewien wzorzec, model, a nawet matrycę, czy szablon³⁷, który powstał z zachowaniem elementów (cech określanych jako jego znamiona, ustawowe znamiona, czy też znamiona typu czynu zabronionego) struktury przestępstwa i stanowi naruszenie normy sankcjonowanej, które jest karalne. Tym samym pojęcie typu może być używane zamiast określenia przestępstwo, oczywiście w zależności od zachowania, które może przybierać charakter

---

³⁵ I. Andrejew, *Zagadnienia...*, s. 13–14; I. Andrejew, *Podstawowe...*, s. 214–215; I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 17–18.

³⁶ S. Śliwiński, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1948, s. 82–83; I. Andrejew, *Zagadnienia...*, s. 13–14.

³⁷ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 16.

abstrakcyjny lub konkretny w sposób wymienny³⁸. W tym kontekście I. Andrejew zaznacza, że typ przestępstwa pozostaje dziełem umysłu człowieka, znajdującego się na pewnym szczeblu cywilizacji. Ludzie, którzy eufemistycznie określani bywają jako ustawodawca, przyjmują ustalone, syntetyczne opisy przestępstw, którym nadają sankcję ustawodawczą lub też tworzą opisy nowe. „[...] Losy typów przestępstw, okoliczności i sposoby ich powstawania, wypieranie jednych przez drugie w praktyce, zanikanie ich – to niezwykle ciekawa problematyka [...]”³⁹.

Spoglądając na typ przestępstwa, można stwierdzić, że kształtować się on może, w zależności od miejsca jego pojawienia, albo w ujęciu doktrynalnym albo w ustawie. W związku z tym podziałem, który wprowadził I. Andrejew, wyróżnić należy typy ustawowe oraz typy doktrynalne przestępstw⁴⁰. W zasadzie bliższa analiza prowadzi do wniosku, że zwykle przestępstwo występuje równocześnie zarówno jako typ pierwszego, jak i drugiego rodzaju. Kiedy się bowiem pojawia w swojej strukturze normatywnej, stanowi typ doktrynalny, kiedy z kolei zostaje wprowadzone do kodeksu karnego, zyskuje charakter ustawowy. Niekiedy może się zdarzyć, że typ przestępstwa o charakterze doktrynalnym nie ulega wprowadzeniu do ustawy karnej i wówczas na tym etapie (doktrynalnym) jego byt ulega zakończeniu.

4. Pojęcie odmiany przestępstwa

Koncentrując się na charakterystyce pojęcia „odmiana przestępstwa”, I. Andrejew stwierdzał, że może ona stanowić odmienne postacie jednego typu przestępstwa, w których występuje ono w różnych ustawodawstwach⁴¹. Podkreślał on m.in.: „Różnice między odmianami nie wyłączają możliwości traktowania o nich w obrębie jednego typu, pod

---

³⁸ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 17.

³⁹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 17.

⁴⁰ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 16–17.

⁴¹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 17. Istotnie, można przyjąć, że jeżeli odmiany typu potraktować jako jego zróżnicowane postacie zmodyfikowane, to należy stwierdzić, że mogą się one między sobą istotnie różnić zarówno zakresem, jak i układem znamion, czy też nawet liczebnością tychże odmian (przykładowo w Polsce zabójstwo

warunkiem, że pewne zasadnicze elementy tych odmian powtórzą się we wszystkich odmianach. Duże znaczenie może mieć jedna wspólna nazwa przestępstwa, używana dla wszystkich odmian. [...] Skoro mowa ogólnie o odmianach typów, warto zaznaczyć, że odmianami są również postacie kwalifikowane i uprzywilejowane przestępstwa, zwane w doktrynie typami kwalifikowanymi i uprzywilejowanymi w stosunku do typu podstawowego. [...] Nauka prawa posługuje się kryteriami, które muszą być spełnione, aby uznać typ przestępstwa za jego odmianę kwalifikowaną lub uprzywilejowaną, a nie za typ samodzielny⁴².

Wskazana konstatacja pozwala na wskazanie trzech zasadniczych cech odmiany typu przestępstwa.

Po pierwsze każda z odmian, która występuje w ramach określonego typu przestępstwa (może ich być kilka lub wiele w zależności od rodzaju przestępstwa) musi mieć cechy (znamiona), które ją indywidualizują na

---

posiada odmianę uprzywilejowaną w trzech wariantach, a we Francji w ogóle ona nie występuje).

⁴² I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu...*, s. 17. W dogmatyce niemieckiej stwierdza się, że „podstawowe typy przestępstw wskazują na wszystkie cechy, które nadają czynowi zabronionemu jego typowy charakter. Przykładami są zabójstwo (§ 212), uszkodzenie ciała (§ 223), przymuszanie (§ 240) lub kradzież (§ 242). Obok tych przestępstw zamieszczone są często dalsze znamiona, które przewidują wyższy lub niższy wymiar kary na wypadek, jeśli oprócz podstawowych znamion przestępstwa wyczerpane zostaną dalsze znamiona mające wpływ na bezprawność czynu. W przypadku zagrożenia wyższym wymiarem kary mówimy o kwalifikacji typu podstawowego (np. § 224), w przypadku obniżenia wymiaru kary – o uprzywilejowaniu (np. § 216). Kwalifikacje i uprzywilejowania są wprawdzie jedynie modyfikacjami typu podstawowego, podwyższają lub redukują bowiem jego bezprawność. W ich przypadku chodzi jednak o wyczerpujące regulacje ustawowe, ponieważ kara musi się obligatoryjnie zawierać w przewidzianym wymiarze, o ile zostaną spełnione odpowiednie przesłanki. Równocześnie typy uprzywilejowane i kwalifikowane w drodze zbiegu przepisów wypierają typ podstawowy: sprawca jest karany tylko na podstawie specjalnych znamion przestępstwa, ponieważ te znamiona same w sobie zawierają już wszelkie podstawowe cechy bezprawności typu podstawowego” – U. Kindhäuser, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, ed. Nomos 2008, s. 67 i n.; por. też E. Hilgendorf, B. Valerius, *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, ed. Beck, München 2013, s. 13 i s. 195–196; J. Baumann, U. Weber, W. Mitsch, *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, ed. Verlag, Bielefeld 2003, s. 124–128; S. Stern, *Verteidigung in Mord – und Totschlagsverfahren*, ed. C.F. Muller, Gottingen 2008, s. 510 i s. 716–717.

tyle, by można ją było odróżnić od pozostałych odmian typu⁴³. Konkretna odmiana wyróżniona w ramach określonego typu przestępstwa charakteryzować się również musi całkowitą powtarzalnością cech/znamion szczególnych, które jej towarzyszą. Oznacza to, że w konkretnej odmianie zawsze występować będą tożsame elementy (znamiona szczególne). Jednocześnie istotnym elementem odmian będzie powtarzalność struktury teoretycznej, która zostanie do nich przeniesiona z typu podstawowego.

Po drugie odmiany zmodyfikowane typu zasadniczego przestępstwa nigdy nie powstają samoistnie, zawsze pozostają zrelacjonowane w odniesieniu do konstrukcji, z której się wywodzą, czyli w odniesieniu do typu podstawowego przestępstwa. Nie jest zatem możliwe, by odmiany typu przestępstwa istniały w oderwaniu od typu podstawowego, ponieważ to jego przeobrażenie umożliwia ich powstanie, zatem idea teoretycznej samoistności odmiany pozostaje zupełnie wykluczona.

Po trzecie natomiast można uznać, że skoro odmiany pozostają zrelacjonowane wobec typu podstawowego, to stanowią one niesamodzielny

---

⁴³ W obrębie przepisów karnych, które mają na celu ochronę określonego dobra prawnego, znajdują się liczne powiązane ze sobą ich grupy, które składają się z „typu podstawowego odnośnego przestępstwa oraz związanych z nim modyfikacji (kwalifikowanych i/lub uprzywilejowanych) o charakterze związanym, względnie niezwiązanym ze znamionami czynu zabronionego: a) podstawowe znamiona czynu zabronionego stanowią o ukształtowaniu podstawowego typu czynu zabronionego; zawierają one minimalne przesłanki karalności, które nadają przestępstwu jego charakterystyczną postać i określają stopień jego bezprawności; b) typy kwalifikowane i uprzywilejowane powstają w ten sposób, że ustawodawca rozszerza typ podstawowy o specjalne przesłanki (np. dotyczące okoliczności czasowych lub przestrzennych, stosunków, zastosowania określonych narzędzi, relacji między sprawcą a pokrzywdzonym itp.); cechy „znamion czynu zabronionego” modyfikacje te posiadają tylko wówczas, jeśli stanowią dla sędziego ostateczną i obligatoryjną regulację w tym znaczeniu, że w przypadku ich zachodzenia zawsze zastosowaniu podlega łagodniejszy lub surowszy wymiar kary; c) usamodzielniona modyfikacja występuje natomiast, jeśli bardziej specjalna norma prawna zostaje oderwana od wyjściowych znamion czynu karalnego i zostaje przekształcona w nowe przestępstwo z własną charakterystyką bezprawności (*delictum sui generis*). To, czy dana przesłanka zachodzi, czy nie, należy ustalić w drodze wykładni dla każdego indywidualnego przypadku zgodnie z brzmieniem i celem zmodyfikowanego przepisu”. (por. J. Wessels, W. Beulke, *Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau*, ed. C.F. Müller Verlag, Heidelberg 2006, s. 38 i n.).

byt teoretyczny prawnokarnie relewantny. Ustalenie, że dane przestępstwo pozostaje odmianą konkretnego typu, pozwala stwierdzić, że nie zachowuje ono samodzielności normatywnej.

Oznacza to, że gdyby nie istniał podstawowy typ przestępstwa, nie mogłaby powstać żadna z odmian, która stanowi jego normatywne przeobrażenie (o bardziej lub mniej zaawansowanym zakresie w zależności od ilości znamion szczególnych, wkomponowanych w strukturę odmiany).

W kwestii relacji, jakie kształtować się będą pomiędzy odmianą typu przestępstwa a samym typem, należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden element. Z jednej strony odmiana pozostaje radykalnie połączona z typem, wyraża bowiem jego przeobrażenie normatywne. Oznacza to również, że będzie stanowiła jego zmodyfikowane odzwierciedlenie. Ale z drugiej strony należy zwrócić uwagę, że samo określenie „odmiana” zawiera w swej treści konieczność podkreślenia swoistej odmienności „od czegoś” lub pozostawania wariantem czegoś (wiele odmian występujących w ramach danej konstrukcji typologicznej zakłada ich wielowariantowość, która rozszerza zakres granic penalizacji danego typu przestępstwa). Tym samym istnienie „odmiany” wskazuje, że typ przestępstwa, który będzie ją zawierał, umożliwi stworzenie nowej konstrukcji teoretycznej, opartej na konstrukcji bazowej, jednak odznaczającej się pewnymi właściwościami charakterystycznymi tylko dla niej. Te elementy, które będą występowały w strukturze odmiany typu, przybierając charakter szczególny (znamiona dodatkowe), pozwolą na wskazanie jej odrębności od typu bazowego, a jednocześnie mogą się one pojawić tylko w połączeniu z nim samym i tylko ustalony, konkretny typ przestępstwa mogą przeobrazić.

Wskazana zmiana czy metamorfoza dotyczy zatem układu struktury normatywnej przestępstwa będącego odmianą typu, ale co istotne, to właśnie układ struktury normatywnej typu podstawowego wskaże na możliwości oraz skalę jego przeobrażenia (niekiedy określony typ podstawowy wykształca niewielką liczbę odmian, a inny z kolei posia-

da ich wiele)⁴⁴. A zatem typ zasadniczy stanowi bardziej ogólny opis zachowania, które stanowi naruszenie danej normy sankcjonowanej, odnoszącej się do pewnego, określonego dobra prawnego. Z tego powodu ustawodawca komponuje do jego konstrukcji takie znamiona, które potrafią odzwierciedlić zgeneralizowany stopień naganności⁴⁵. Tym samym zgeneralizowany obraz typu zasadniczego zakreśla płaszczyznę czy też obszar, na którym dochodzi do przeobrażenia jego konstrukcji, a równocześnie wyznacza także kierunek, w którym dochodzi do swowych uszczegółowień stopnia naganności jego odmiany. Oznacza to, że doktryna określa i wskazuje kryteria, które w bezpośredni sposób pozwalają odróżnić od siebie typy szczególne od typu podstawowego, który zachowuje byt samodzielny.

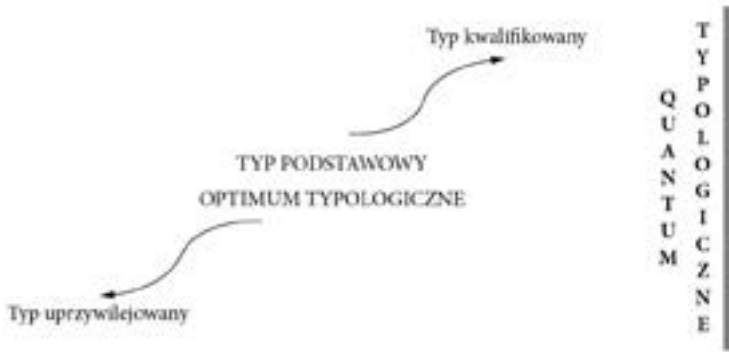
Odmianą typu przestępstwa będzie zatem taki jego typ podstawowy, który poprzez przekształcenie/a formalne oraz materialne swojej struktury prowadzić będzie do zmiany zawartości społecznej szkodliwości (*in plus* albo *in minus*), a którego następstwem/rezultatem będzie modyfikacja kary. Należy zaznaczyć, że odmiany przestępstwa posiadają określone kategorie własności, specyficzne dla nich samych oraz niespecyficzne (w tym znaczeniu, że występują one także w innych konstrukcjach normatywnych), a dopiero ich połączenie determinuje fakt zaktualizowania ich istoty.

Odmiany zmodyfikowane stanowią dwie płaszczyzny, w stronę których rozszerzenia może doznawać typ podstawowy, a ponadto stanowią zarazem jego typologiczne odzwierciedlenie. Dopiero połączenie ich w zintegrowaną całość stanowi *quantum* typologiczne przestępstwa.

---

⁴⁴ Wiele odmian można wskazać zwłaszcza w przypadku art. 148 k.k. (zabójstwo w typie podstawowym), którego modyfikacje występują następnie w art. 148 § 2, § 3, § 4 k.k. oraz w art. 149 i art. 150 k.k. Również wiele odmian pojawia się w odniesieniu do art. 278 k.k. (kradzież w typie podstawowym), występują one w przepisach art. 278a–285 k.k. oraz w art. 294 § 1 i § 2 k.k.

⁴⁵ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 186.

Rysunek 1. Relacja między *optimum* i *quantum* typologicznym

Jeżeli typ podstawowy ulega „rozcieńczeniu” w zakresie jego materialnej zawartości bezprawia, wówczas wraz z obniżeniem się jego społecznej szkodliwości powstaje typ uprzywilejowany. Jest to zatem typ podstawowy, lecz o zredukowanych właściwościach, jeśli natomiast typ podstawowy ulega „zagęszczeniu” w zakresie materialnej zawartości bezprawia – wówczas powstaje typ kwalifikowany, czyli typ podstawowy o wzmocnionych właściwościach. „Rozcieńczanie” oraz „zagęszczanie” zawartości treści materialnej pozostaje zawsze jednak zrelacjonowane w odniesieniu do typu podstawowego, stanowiącego *optimum* typologiczne.

Rysunek 2. Rozwarstwienie typu podstawowego

Typ podstawowy:

- 1) społeczna szkodliwość wzrasta – sankcja wzrasta (typ kwalifikowany),
- 2) społeczna szkodliwość wzrasta – sankcja constans (nie jest to typ zmodyfikowany),
- 3) społeczna szkodliwość wzrasta – sankcja ulega obniżeniu (brak takiej opcji w sensie teoretycznym),
- 4) społeczna szkodliwość maleje – sankcja ulega obniżeniu (typ uprzywilejowany).

Typ podstawowy poprzez wprowadzenie do swojej wewnętrznej struktury dodatkowych znamion przemodelowuje zakres i natężenie społecznej szkodliwości⁴⁶. A zatem w tym sensie typ ten stanowi swoistą bazę szkieletu typologicznego, pewne *optimum* typologiczne (zintegrowaną strukturalnie, materialnie i funkcjonalnie całość typu przestępstwa, zawierającą jednocześnie wszystkie wymagane, niezbędne oraz wystarczające elementy konstrukcyjne i materialne), na którym dochodzi do nadbudowy (modyfikacji normatywnej typu) dodatkowych elementów

⁴⁶ R. Zawłocki, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, Warszawa 2007, s. 313–319; S. Śliwiński, *Polskie...*, s. 82.

struktury typu – znamion, a ich pojawienie się przesądza o wykształceniu typów zmodyfikowanych, stanowiących odmiany typu bazowego⁴⁷. Taki obraz budowy normatywnej typu przestępstwa określić można mianem jego *quantum* typologicznego, zawiera ono bowiem w sensie teoretycznym jego pełną konstrukcję normatywną, wraz z wszystkimi niezbędnymi elementami jego struktury, wskazuje na możliwe przeobrażenia typologiczne, relacje typu podstawowego w odniesieniu do jego odmian oraz określa ewentualne konsekwencje w zakresie granic odpowiedzialności karnej, będącej wynikiem rozwarstwienia typologicznego. W sensie normatywnym, poza wskazanym schematem, budowa typu przestępstwa nie może przedstawiać się w jakikolwiek odmienny sposób, stąd uzasadnione wydaje się posłużenie wskazanym określeniem.

W doktrynie niemieckiej stwierdza się, że zespół znamion czynu zabronionego jest w przepisach prawnych z części szczególnej Kodeksu karnego podstawą określającą stopień bezprawia danego rodzaju przestępstwa. O „znamionach czynu zabronionego” mówimy jednak często wtedy, kiedy mamy na myśli cały przepis karny, co właściwie nie jest poprawne, ponieważ przepisy karne zawierają więcej niż tylko znamiona czynu zabronionego. Struktura znamion czynu zabronionego opiera się na pewnych prawidłowościach, które wynikają z różnych możliwości układu poszczególnych elementów konstrukcyjnych. W ten sposób powstają typy przestępstw, które zajmują stałe miejsce w języku prawa karnego i mają znaczenie dla struktury i wykładni przepisów prawa karnego⁴⁸.

---

⁴⁷ G.K.W. Klass, *Das Zusammentreffen von qualifizierten und privilegierten Delikten unter besonderer Berücksichtigung der Eigentumsdelikte*, Frankfurt 1960, s. 21; I. Andrejew, *Polskie...*, Warszawa 1976, s. 111–112; S. Glaser, *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933, s. 309–311; E. Mezger, *Strafrecht*, Band I, *Allgemeiner Teil*, Monachium–Berlin 1960, s. 102.

⁴⁸ H.H. Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. Vierte Auflage*, ed. Duncker & Humblot, Berlin 1988, s. 234.

5. Relacja między pojęciem typu a pojęciem odmiany przestępstwa

W sensie technicznym lub raczej formalnym przyjąć trzeba, że kwestia tworzenia typów podstawowych oraz ich odmian jest związana z wyodrębnieniem w Kodeksie karnym pewnych określonych grup przestępstw: występujących w strukturze poszczególnych rozdziałów ustawy karnej oraz obejmujących pewne ściśle określone kategorie, które wykazują szczególny rodzaj podobieństwa, wynikający zwykle z tożsamości dobra naruszanego zachowaniem sprawcy⁴⁹. Te grupy przestępstw posiadają swoją strukturalną specyfikę, składają się bowiem z typu podstawowego oraz towarzyszących mu innych przestępstw, które bywają określane jako: odmiany typu podstawowego, jego przeobrażenia, modyfikacje czy też szczególne typy przestępstw⁵⁰. *De facto* użyte nazwy nie różnicują wskazanych przestępstw sprzężonych z typem podstawowym, pozostają zatem jego odmianami, których określenia terminologiczne mogą być różne.

Wyodrębnione powyżej odmienne od siebie określenia odmian typu zasadniczego przestępstwa pozostają równoważne względem siebie w sensie znaczeniowym, choć wykazują stylistyczną odrębność. A zatem ich wartość znaczeniowa nie ulega żadnym zmianom, mimo że pozornie może się wydawać, iż ulegają zróżnicowaniu. Wrażenie takie pozostaje jedynie wynikiem znacznej ilości pojęć, które mogą być używane zastępczo wobec terminu „odmiana typu podstawowego”. Z przedmiotowej uwagi wypływa prosty wniosek, że istnieje możliwość posługiwania się wskazanymi terminami zamiennie.

---

⁴⁹ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 16.

⁵⁰ S. Śliwiński, *Polskie...*, s. 133 i n.; I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 16–18; I. Andrejew, *Podstawowe...*, Warszawa 1988, s. 214; I. Andrejew, *Polskie...*, Warszawa 1976, s. 111; W. Wolter, *Szczególne typy przestępstw a nadzwyczajny wymiar kary*, PiP 1966/3, s. 512 i n.; T. Bojarski, *Typizacja...*, s. 153 i n.; W. Wolter, *Nauka o przestępstwie. Analiza prawnicza na podstawie przepisów części ogólnej kodeksu karnego z 1969 r.*, Warszawa 1973, s. 329; A. Spotowski, *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 207–208.

W niniejszej pracy będą występowały następujące określenia: typ podstawowy przestępstwa oraz – na oznaczenie przestępstw modyfikujących wskazany typ przestępstwa – zamiennie pojawiać się będą dwa terminy: typy zmodyfikowane przestępstwa oraz odmiany typu podstawowego. Pozwoli to na uwypuklenie właściwości, jakie związane są z występowaniem wskazanej kategorii przestępstw: z perspektywy terminu „odmiany przestępstwa” należy zwrócić uwagę na swoiste cechy przestępstw, odmienne względem typu podstawowego, natomiast termin „typy zmodyfikowane” dotyczy przekształceń, które są związane z procesem modyfikowania struktury typu wyjściowego przestępstwa.

Pewne problemy powoduje występująca w doktrynie tendencja do używania pojęcia „odmiana typu przestępstwa” w relacji do alternatywnie zbudowanych dyspozycji przestępstw, zważywszy że w tym przypadku można sformułować ich odmienną nazwę – „przestępstwa wieloodmianowe”. Tym samym nakłada się tu termin „odmiana” w sensie generalnym (jako odmiana przestępstwa w ogóle) oraz „odmiana” w odniesieniu do alternatywnych odmian, funkcjonujących w strukturze przestępstwa poprzez ich dookreślenie za pomocą poszczególnych, odrębnych od siebie kompletów znamion⁵¹. Konieczne jest zatem odróżnienie od siebie dwóch wskazanych sytuacji oraz ustalenie, która z nich występuje przy zastosowaniu wskazanego terminu.

6. Typ zmodyfikowany jako metatyp przestępstwa

Stosowanie przedrostka „meta” oznacza „pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujący na wyższy stopień, następstwo lub zmienność czegoś⁵²”. Z kolei metajęzyk stanowi język wyższego stopnia do języka

---

⁵¹ K. Buchała [w:] K. Buchała, S. Waltoś, *Zasady prawa i procesu karnego*, Warszawa 1975, s. 63–64; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1974, s. 107.

⁵² *Słownik Języka Polskiego*, red. W. Doroszewski, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/meta;5450635.html>.

wyjściowego, a termin „meta” – oznacza z greckiego „poza” lub „za” lub „ponad”⁵³.

W takim kontekście pojawia się pytanie o naturę relacji, jaka z perspektywy logicznej powstaje między typem podstawowym a typem zmodyfikowanym. Uściślając, pojawiająca się wątpliwość dotyczy tego, czy typy zmodyfikowane przestępstwa w relacji do typu podstawowego mogą być postrzegane jako metatypy i czy istnieją racje, które przemawiają za taką kwalifikacją.

Otóż spojrzenie na wskazane konstrukcje normatywne uprawnia do stwierdzenia, że typ podstawowy stanowi przestępstwo o charakterze bazowym, a typ zmodyfikowany to obraz typu zasadniczego o przeobrażonej strukturze. Przyjęcie, że typ zmodyfikowany stanowi metatyp przestępstwa, musiałoby oznaczać, zgodnie z podaną powyżej definicją, że jest on „wyższym” stopniem przestępstwa. Takie ujęcie zakłada konieczność przeprowadzenia stopniowania relacji, powstającej między typem wyjściowym – podstawowym a jego odmianami. Z perspektywy prawa karnego typ podstawowy oraz typ zmodyfikowany są to tożsame względem siebie typy przestępstw. Choć w ujęciu konstrukcyjnym typ zmodyfikowany posiada „dodatkowy” element specjalizujący, to układ jego znamion zachowuje konstrukcję analogiczną do typu podstawowego, w tym znaczeniu, że zawiera elementy konieczne, by kwalifikować je w charakterze przestępstwa.

Tymczasem kwestia wymagająca rozważenia w ujęciu logicznym dotyczy sprecyzowania, czy typ zmodyfikowany przestępstwa pozostaje typem wyższego stopnia niż typ podstawowy. Czy zatem w istocie relacja między nimi zachowuje charakter wertykalny, czy może raczej horyzontalny. Biorąc pod uwagę wskazaną powyżej definicję terminu „meta”, należy stwierdzić, że bez wątplenia typ zmodyfikowany stanowi „swoiste” następstwo typu podstawowego. Przeobrażenie typologiczne, które następuje wobec typu podstawowego, powoduje jego przekształcenie w typ zmodyfikowany, jest on zatem zawsze następstwem

---

⁵³ O. Nawrot, *Wprowadzenie do logiki dla prawników*, Warszawa 2012, s. 24; A. Tarski, *Pojęcie prawdy w językach nauk dedukcyjnych*, Warszawa 1933.

„rozbudowania” typologicznego określanego jako jego rozwarstwienie (dwukierunkowe: typ uprzywilejowany oraz kwalifikowany). Wskazane rozwarstwienie prowadzi do zmiany typu podstawowego oraz jego przekształcenia w tym zmodyfikowany. Ma on w swojej konstrukcji „zawartość” normatywną typu podstawowego oraz elementy nowe, które pozwalają go odróżnić od typu bazowego. Tym samym wydaje się, że uprawnione pozostaje stwierdzenie, iż typ zmodyfikowany stanowi metatyp przestępstwa, pozostający typem przestępstwa wyższego stopnia, bazując bowiem na strukturze zastanej – typie podstawowym, przekształca się w strukturę nową. Między nimi występuje, co istotne, element zapośredniczenia. Drugi z nich stanowi bowiem następstwo pierwszego po dodaniu do niego elementów nowych⁵⁴. Skoro za typ przestępstwa pierwszego stopnia można uznawać typ podstawowy, to typ zmodyfikowany określać można jako typ przestępstwa wyższego, drugiego stopnia względem typu, z którego się wywodzi. Jest to nowa struktura zbudowana na elementach „wcześniejszej” od niej konstrukcji normatywnej. Biorąc pod uwagę, że relacja wynikania intertypologicznego między nimi kształtuje się w ten sposób, że zawsze z typu o charakterze bazowym wynika jego normatywne „następstwo” – typ zmodyfikowany, można zakładać, że w ten sposób zawsze zachowana zostanie relacja między wskazanymi stopniami przestępstw:

- typ podstawowy – przestępstwo pierwszego stopnia,
- typ zmodyfikowany – przestępstwo drugiego stopnia (wszystkie elementy struktury przestępstwa pierwszego stopnia + elementy nowe).

Możliwość wskazania stopni, jakie przyporządkować należy wskazanym strukturom normatywnym, dowodzi, że przestępstwo zmodyfikowane stanowi „następstwo”, wyrażające się w zbudowaniu nowej konstrukcji teoretycznej na konstrukcji istniejącej⁵⁵. Tym samym przeobrażenie

---

⁵⁴ T. Bojarski, *Typizacja...*; I. Andrejew, *Polskie...*, Warszawa 1976, s. 87; I. Andrejew, *Rozpoznanie znamion przestępstwa*, Warszawa 1968, s. 31; I. Andrejew, *Ustawowe znamiona przestępstwa*, Warszawa 1959, s. 5–7; K. Buchała, W. Wolter, *Wykład...*, s. 125; L. Lernell, *Wykład prawa karnego. Część ogólna*, t. I, Warszawa 1969, s. 88–89.

⁵⁵ J. Kochanowski, *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym*, PiP 1972/1; K. Buchała, *Odpowiedzialność za przestępstwa kwalifikowane przez następstwa*

struktury typu podstawowego skutkuje stworzeniem struktury normatywnej nowej jakości, na bazie struktury zastanej powstaje struktura nowa, uwzględniająca jednak jej konstrukcję, którą przeobraża w ustalonych kierunkach. W sensie teoretycznym powstaje typ przestępstwa nowego rodzaju, bazujący na podstawie o ustalonym wcześniej zakresie. Przeobrażenie takie „przenosi” strukturę utrwaloną teoretycznie ponad nią samą, tworząc jej kolejny poziom. Modyfikacja typu podstawowego wymaga zatem przejścia na wyższy stopień organizacji, tworząc konstrukcję o bardziej zaawansowanym stopniu skomplikowania. W sensie logicznym nie sposób przyjąć zatem, że typ podstawowy oraz typ zmodyfikowany stanowią przestępstwo o jednakowym poziomie rozwoju. Drugie z nich bowiem zawsze wykazuje wyższy stopień „złożoności” konstrukcyjnej względem pierwszego (kolejny względem niego stopień rozwoju konstrukcyjnego). A zatem specjalizacja przestępstwa zmodyfikowanego przesądza o wytworzeniu następczego, wyższego stopnia przestępstwa. W sensie bytu wywodzi się on z typu podstawowego, z kolei w sensie struktury, uwzględniając elementy przestępstwa typu podstawowego, dochodzi do utworzenia przestępstwa nowego rodzaju o wyższym stopniu organizacji teoretycznej. „Dołączenie” nowych elementów w postaci znamion modyfikujących, czyli zmiana konstrukcyjna, skutkuje powstaniem nowej struktury przestępstwa.

7. Rodziny typologiczne przestępstw

Między typem podstawowym przestępstwa a jego odmianami zmodyfikowanymi (kwalifikowaną – progresywną i uprzywilejowaną – regresywną) mogą zachodzić zróżnicowane relacje. Ich wzajemne usytuowanie względem siebie, istniejące związki treściowe, zakres oraz charakter powiązań, jak i występujące oddziaływania intertypologiczne, pozwalają na stworzenie terminu – „rodzina typologiczna”, który, jak się wydaje, w najpełniejszy sposób odzwierciedla charakter normatywnych

---

czynu, WPP 1972/1, s. 18–30; K. Buchała, *Niektóre problemy przestępstw kwalifikowanych przez następstwo*, ZNIBPS 1979/19, s. 89–103.

uwarunkowań, powstających między wskazanymi kategoriami typów przestępstw (podstawowym oraz zmodyfikowanymi)⁵⁶.

Będący podstawą wskazanej konstrukcji normatywnej typ podstawowy przestępstwa umożliwia zapośredniczenie w strukturze jego elementów bazowych (znamion) dalszych konstrukcji normatywnych, w postaci tych odmian zmodyfikowanych, które mogą z niego powstać. Prawdopodobność ogólna, jaką można wnosić po analizie konstrukcji przepisów szczególnych Kodeksu karnego, pozwala na sformułowanie tezy, że nie wszystkie typy przestępstw mają zdolność do rozwarstwiania się w „rodziny typologiczne”. Niewątpliwie dwie najbardziej rozbudowane struktury normatywne analizowanego typu podstawowego pojawiają się w rozdz. XIX oraz XXXV Kodeksu karnego⁵⁷. Pierwsza z nich jest właściwa dla przestępstwa zabójstwa, druga z kolei dla przestępstwa kradzieży.

Przyglądając się wskazanym konstrukcjom, można stwierdzić, że ich „centrum konstrukcyjnym” zawsze pozostaje typ podstawowy przestępstwa. Wszelkie modyfikacje bez usytuowania konstrukcji bazowej typu pozostają wykluczone, oznacza to, że nie jest możliwe, by rozwój strukturalny „rodziny typologicznej” mógł się opierać na jakiegokolwiek odmianie typu przestępstwa. Jedynie typ podstawowy w każdym przypadku daje możliwość do tego, by na jego bazie odbywały się jakiegokolwiek dalsze przekształcenia typologiczne. Taka relacja ma więc charakter relacji nieprzechodniej (kierunek kształtowania się relacji normatywnych w „rodzynie typologicznej” nie może ulec zmianie), którą można określić jako relację jednostronną. Punktem wyjścia wszelkich przeobrażeń normatywnych typu podstawowego jest on sam i wynikające z tego konsekwencje normatywne w postaci kolejnych jego typów zmodyfikowanych, które jedynie on może wykształcać.

---

⁵⁶ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 17.

⁵⁷ Najbardziej „klasyczne” rodziny typologiczne występują w odniesieniu do przestępstw przeciw życiu oraz przeciw mieniu, pierwsza stanowi rozwarstwienie typologiczne przestępstwa zabójstwa, druga z kolei przestępstwa kradzieży. Obserwując wskazane rodziny typologiczne, należy podkreślić, że wytworzyły one zarówno typy uprzywilejowane, jak również kwalifikowane, jednak bardziej rozbudowana pozostaje rodzina typologiczna integrująca typy zmodyfikowane przestępstwa zabójstwa.

Obserwacja kodeksowych „rodzin typologicznych” pozwala na sformułowanie stwierdzenia, że nie każdy typ podstawowy ulegać będzie rozwarstwieniu w struktury zmodyfikowane, nie ma bowiem takiej konieczności, a istnieje jedynie taka możliwość⁵⁸. Tym samym obecne w Kodeksie karnym „rodziny typologiczne” stanowią przykład powiązań, kształtujących się jedynie w odniesieniu do wybranych typów podstawowych przestępstw, które uległy przeobrażeniom normatywnym, ponieważ nie jest to prawidłowość o charakterze generalnym.

W zależności od rodzaju i zakresu przeobrażeń normatywnych „rodziny typologiczne” będą posiadały odmienną strukturę. W tym zakresie można wyróżnić:

- 1) rodzinę typologiczną pełną⁵⁹:
Typ uprzywilejowany – **Typ podstawowy** – Typ kwalifikowany;
- 2) rodzinę typologiczną niepełną⁶⁰:
  - a) **Typ podstawowy** – Typ uprzywilejowany
lub
  - b) **Typ podstawowy** – Typ kwalifikowany.

Odnosząc rozważania do pierwszej sytuacji, należy zaznaczyć, że typ podstawowy może się rozwarstwiać (przekształcać normatywnie) wyłącznie w dwóch kierunkach: progresywnym oraz degresywnym. Pierwszy z nich świadczy o tym, że struktura typu zmodyfikowane-

---

⁵⁸ Analizując strukturę części szczególnej Kodeksu karnego, należy stwierdzić, że typy zmodyfikowane nie zachowują regularności występowania, nie każdy zatem typ podstawowy generuje powstawanie typów zmodyfikowanych. Oznacza to, że brak jest uniwersalnej i powszechnej zarazem formuły, wedle której miałyby się one pojawiać w Kodeksie karnym.

⁵⁹ Niewątpliwie rodzina typologiczna pełna ma charakter rozbudowany, ponieważ uwzględni dwa kierunki rozwarstwienia typu podstawowego: pierwszy *in plus* (od typu podstawowego) – typ kwalifikowany oraz *in minus* (od typu podstawowego) – typ uprzywilejowany. Jednocześnie należy stwierdzić, że „pełne rodziny typologiczne” występują w obowiązującym Kodeksie karnym zdecydowanie rzadziej niż rodziny typologiczne niepełne.

⁶⁰ Rodzina typologiczna niepełna obejmuje tylko jedną z płaszczyzn modyfikacji typu podstawowego – kwalifikowaną albo uprzywilejowaną. Częstotliwość jej występowania w obowiązującym Kodeksie karnym pozostaje wysoka, zwłaszcza w przypadku typów kwalifikowanych przestępstwa.

go w odniesieniu do typu bazowego uległa w pewnym zakresie rozszerzeniu. Typowymi obszarami, które się wskazuje w odniesieniu do typu zmodyfikowanego o etiologii progresywnej (typ kwalifikowany), podlegającymi przekształceniom normatywnym, są zakres społecznej szkodliwości odmiany oraz związana z nim sankcja karna. Z kolei w opozycji do wskazanego sposobu przeobrażenia typu podstawowego pojawia się jego przeciwieństwo w postaci odmiany degresywnej (typ uprzywilejowany), która kształtuje się poprzez zmniejszenie stopnia natężenia społecznej szkodliwości, oraz związanej z nim zminimalizowanej sankcji karnej. Tym samym można zauważyć, że przekształcenie typologiczne typu podstawowego dokonywać się może *in plus* bądź *in minus* od typu wyjściowego, jednak zawsze w bezpośredniej korelacji z nim i w oparciu o jego konstrukcję normatywną.

Poza wskazanymi kierunkami modyfikacji typu: progresywnym oraz degresywnym, nie można, co do zasady, dostrzec żadnej innej koncepcji przeobrażającej typ wyjściowy. Oznacza to, że nie istnieje zmodyfikowany typ pośredni między odmianą progresywną a degresywną i jedyna konstrukcja normatywna, która może je od siebie odróżnić, to typ bazowy, na podstawie którego do wskazanych przekształceń typologicznych dochodzi. Jest kwestią oczywistą, że pojawienie się konstrukcji pośredniej między typem uprzywilejowanym a typem kwalifikowanym nie byłoby racjonalne normatywnie z tego względu, że konsekwencje, które miałyby się z nim wiązać, także mogłyby być wyłącznie jednokierunkowe, a przecież powołane typy zmodyfikowane już je wyczerpują. Trudno sobie bowiem nawet w ujęciu teoretycznym wyobrazić, by wraz ze wzrostem stopnia społecznej szkodliwości mogło dochodzić do obniżenia sankcji karnej lub wraz ze spadkiem stopnia społecznej szkodliwości mogło dochodzić do zaostrzenia konsekwencji w zakresie odpowiedzialności karnej. Trudno także wyobrazić sobie, by między typem, który stanowi z jednej strony „złagodzenie” zawartości bezprawia kryminalnego typu podstawowego oraz z drugiej strony „zaostrzenie” tegoż bezprawia mógł się pojawić jakiś typ pośredni, zwłaszcza że nie wydaje się, by był on potrzebny, a ponadto trudno wskazać formę innych dopuszczalnych modyfikacji normatywnych typu wyjściowego, które miałyby przybierać.

Po powyższych rozważaniach uzasadnione wydaje się sprecyzowanie terminu „pełna rodzina typologiczna”, który dotyczy rodzaju i kierunku rozwarstwienia typologicznego typu podstawowego. Jak zaznaczono już powyżej, nie każdy typ podstawowy zawarty w części szczególnej Kodeksu karnego musi ulegać modyfikacjom, tylko niektóre typy zasadnicze ulegają procesowi rozwarstwienia. Proces ten, jak wskazano, może się odbywać dwukierunkowo, i z jednej strony prowadzić do wytworzenia typu degresywnego – uprzywilejowanego, a z drugiej strony może skutkować powstaniem typu progresywnego – kwalifikowanego. Analiza strukturalna rozwarstwienia typologicznego typów podstawowych zawartych w Kodeksie karnym dowodzi, że można wśród nich wskazać takie, które wykształciły rozwarstwienia typologiczne w obydwu kierunkach: progresywnym i degresywnym. Takie właśnie typy podstawowe, w odniesieniu do których można zaobserwować wskazane modyfikacje typologiczne, nazywać możemy „pełną rodziną typologiczną”. Nazwa ta, jak się wydaje, pozostaje uzasadniona wykształceniem pełnego wachlarza typologicznego oraz wskazania, że dany typ podstawowy jako baza normatywna, w obszarze swojej struktury prowadzi do pojawienia się odmian zarówno pierwszego, jak i drugiego rodzaju. Określenie „pełna rodzina typologiczna” pokazuje w najpełniejszy sposób, że zakres modyfikacji typu może być dwukierunkowy, oraz świadczy o tym, że dany typ podstawowy ulega rozwarstwieniu w pełni (*in plus* oraz *in minus*).

Najbardziej upowszechnionym przykładem rodziny typologicznej pełnej pozostaje układ przestępstw przeciwko życiu, typizowanych w rozdz. XIX k.k. w postaci zabójstwa oraz jego odmian zmodyfikowanych. Można wskazać w jego konstrukcji typ bazowy (art. 148 § 1 k.k.), a także kategorie typów o charakterze zmodyfikowanym, występujące odpowiednio na obydwu płaszczyznach:

- 1) uprzywilejowanej: art. 148 § 4 k.k., art. 149 k.k. oraz art. 150 k.k. (3 typy zmodyfikowane)⁶¹, jak również

---

⁶¹ Wskazane typy uprzywilejowane występowały również w Kodeksie karnym z 1969 r., przy czym usytuowanie zabójstwa pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami determinowało jego penalizację w art. 148 § 2. Aktualnie niniejszy typ zabójstwa penalizowany jest w art. 148 § 4 k.k.

- 2) kwalifikowanej: art. 148 § 2 k.k. (6 typów zmodyfikowanych) oraz art. 148 § 3 k.k. (8 typów zmodyfikowanych)⁶².

Jak widać powyżej, nawet w klasycznej, „pełnej rodzinie typologicznej” widoczna jest zasadnicza dominacja typów kwalifikowanych nad uprzywilejowanymi.

Należy ponadto zaznaczyć, że aktualnie w Kodeksie karnym można wskazać także pełną rodzinę typologiczną, która będzie posiadała mniej klasyczną konstrukcję. Oznacza to, że jej typ zmodyfikowany w ujęciu degresywnym – uprzywilejowanym będzie charakteryzowała nieco odmienna struktura normatywna. Chodzi tu mianowicie o zastosowanie w charakterze typu uprzywilejowanego konstrukcji w postaci klauzuli generalnej – „wypadku mniejszej wagi⁶³”, który towarzyszy zwłaszcza przestępstwom przeciw mieniu⁶⁴. Tym samym można odnaleźć w Kodeksie karnym również taką rodzinę typologiczną, której struktura będzie odbiegała nieco od tej o charakterze klasycznym, a w miejscu typu degresywnego znajdzie zastosowanie klauzula generalna. Należy przy tym zaznaczyć, że nie wszyscy przedstawiciele dogmatyki prawa karnego uważają, iż „wypadek mniejszej wagi” stanowi typ uprzywilejowany przestępstwa, stąd przykład ten będzie akceptowalny jedynie

---

⁶² Technikę obliczeniową przyjmują za T. Bojarskim, który zaznaczył, że w jednym przepisie może zostać zawarty więcej niż jeden typ zmodyfikowany przestępstwa. W doktrynie prawa karnego pojawiło się również inne stanowisko, prezentowane przez J. Kochanowskiego, przewidującego mniejszą liczbę typów zmodyfikowanych. Por. T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 195–198; J. Kochanowski, *Przestępstwa...*, s. 62; A. Gubiński, J. Sawicki, *Kłopotliwe zagadnienia na tle kazuistycznej ustawy*, NP 1958/7–8, s. 48 i n.; I. Andrejew, *Nowy kodeks karny. Z rozważań nad projektem*, Warszawa 1963, s. 58.

⁶³ „Wypadki mniejszej wagi”: art. 144 § 2 k.k., art. 228 § 2 k.k., art. 229 § 2 k.k., art. 230 § 2 k.k., art. 230a § 2 k.k., art. 250a § 3 k.k., art. 270 § 2a k.k., art. 270a § 3 k.k., art. 271 § 2 k.k., art. 271a § 3 k.k., art. 277a 2 k.k., art. 278 § 3 k.k., art. 279 § 1 k.k. (w zw. z art. 283 k.k.), art. 280 § 1 k.k. (w zw. z art. 283 k.k.), art. 281 k.k. (w zw. z art. 283 k.k.), art. 282 k.k. (w zw. z art. 283 k.k.), art. 284 § 3 k.k., art. 286 § 3 k.k., art. 287 § 2 k.k., art. 288 § 2 k.k., art. 291 § 2 k.k., art. 296a § 3 k.k., art. 303 § 3 k.k., art. 306a § 3 k.k., art. 310 § 3 k.k., art. 342 § 2 k.k., art. 361 § 2 k.k., art. 362 § 2 k.k.

⁶⁴ E. Plebanek, *Wypadek mniejszej wagi – kilka uwag na temat charakteru instytucji*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011/1, s. 8; K. Banasik, *Typ uprzywilejowany czynu zabronionego*, Prok. i Pr. 2013/9, s. 48.

dla tych dogmatyków, którzy uznają zasadność traktowania „wypadków mniejszej wagi” jako przestępstw o charakterze zmodyfikowanym⁶⁵.

Równocześnie warto zaznaczyć, że znacznie częściej w Kodeksie karnym występuje inne rozwiązanie normatywne, bazujące na wytworzeniu

---

⁶⁵ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy przestępstw*, PiP 1976/1–2, s. 110; I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 436; A. Gubiński, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988, s. 214; A. Zelga, *Glosa do wyroku SN z 19.03.1970 r.*, *Rw.* 179/70, OSP 1971/4, poz. 67; A. Zelga, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi*, *Pal.* 1972/1, s. 62; W. Kubala, *Wypadek mniejszej wagi*, *WPP* 1972/3, s. 328; W. Kubala, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 14.05.1980 r.*, *V KRN 90/80*, *Pal.* 1982/4, s. 90; F. Tarnowski, *Wypadek przestępstwa mniejszej wagi*, *ZN IBPS* 1980/13, s. 40–52; F. Tarnowski, *Glosa do wyroku SN z 14.05.1980 r.*, *V KRN 90/80*, *NP* 1981/10–12, s. 246; W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989, s. 479; M. Wąsek, *Glosa do wyroku SA w Lublinie z 8.08.1996 r.*, *II AKA 91/96*, *Prok. i Pr.* 1997/5, s. 65; P. Palka, M. Reut, *Korupcja w nowym kodeksie karnym*, Kraków 1999, s. 48–49; R.A. Stefański, *Przestępstwo czynnej płatnej protekcji (art. 230a k.k.)*, *Prok. i Pr.* 2004/5, s. 15; R.A. Stefański, *Przestępstwo korupcji gospodarczej (art. 296a KK)*, *Prok. i Pr.* 2004/3, s. 50; M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2006, s. 561 i 571; O. Górniok [w:] O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005, s. 388 i 400; R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 480; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 592 i 604; B. Michalski [w:] *Kodeks karny*, t. 2, *Komentarz do artykułów 222–316*, red. A. Wąsek, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 935; A. Artymiak, *Kłopotliwe konsekwencje kazuistycznej ustawy karnej w aspekcie prawa do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy – zagadnienia wybrane* [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, red. P. Kardas, V. Sroka, W. Wróbel, t. 2, Warszawa 2012, s. 1578; G. Łabuda [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 1068; M. Gałązka [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grzeškowiak, K. Wiak, Warszawa 2014, s. 1022; P. Bogacki, *Wypadek mniejszej wagi jako typ uprzywilejowany przestępstwa rozboju*, *M. Prawn.* 2014/16, s. 851–852; T. Oczkowski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2015, s. 1679; E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 1514; J. Lachowski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2016, s. 1198; J. Potulski, *Typ uprzywilejowany korupcji urzędniczej – wypadek mniejszej wagi*, *GSP* 2010/24, s. 383–384; J. Brzezińska, *Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”* [w:] *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, red. T. Kalisz, t. 31, Wrocław 2014, s. 50; M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015, s. 746 i 259; wyrok SN z 14.08.1975 r., *Rw* 898/75, *OSNKW* 1975/12, poz. 169; wyrok SN z 21.09.1988 r., *V KRN 186/88*, *OSNPG* 1989/3, poz. 42; wyrok SN z 15.10.1996 r., *IV KKN 247/96*, *Prok. i Pr.* – wkładka 1997/4; postanowienie SN z 13.06.2002 r., *V KKN*, *OSNKW* 2002/9–10, poz. 73; wyrok SA w Katowicach z 2.08.2001 r., *II AKA 284/01*, *Prok. i Pr.* 2002/5, poz. 9; wyrok SA w Krakowie z 5.06.2002 r., *II AKA 128/02*, *KZS* 2002/6, poz. 16.

przez typ podstawowy tylko jednej odmiany rozwarstwionej. Oznacza to, że typ podstawowy ulega modyfikacji jednokierunkowej oraz, że powstała w ten sposób „rodzina typologiczna”, którą wykształca, ma charakter niepełny (ponieważ występuje tylko jeden z kierunków rozwarstwienia: kwalifikowany albo uprzywilejowany).

Analiza rozwiązań kodeksowych dowodzi, że jeśli chodzi o tzw. niepełne rodziny normatywne, można wskazać wśród nich takie, które w swej strukturze posiadają rozwarstwienie typologiczne w kierunku progresywnym (typ kwalifikowany)⁶⁶. Analiza kolejnych typów zmodyfikowanych o charakterze kwalifikowanym w Kodeksie karnym dowodzi, że ta kategoria przestępstw posiada silne zakorzenienie w kierunku rozwar-

---

⁶⁶ Relacja: typ podstawowy – typ kwalifikowany występuje m.in. w następujących przepisach: art. 130 § 1 k.k. – art. 130 § 2 – § 4 k.k.; art. 145 § 2 k.k. – art. 145 § 3 k.k.; art. 152 § 1 lub § 2 k.k. – art. 152 § 3 k.k.; art. 153 § 1 k.k. – art. 153 § 2 k.k.; art. 152 § 1 lub § 2 k.k. – art. 154 § 1 k.k.; art. 152 § 3 k.k. lub art. 153 k.k. – art. 154 § 2 k.k.; art. 156 § 1 k.k. – art. 156 § 3 k.k.; art. 158 § 1 k.k. – art. 158 § 2 lub § 3 k.k.; art. 158 § 1 k.k. – art. 159 k.k.; art. 160 § 1 k.k. – art. 160 § 2 k.k.; art. 163 § 1 k.k. – art. 163 § 3 k.k.; art. 163 § 2 k.k. – art. 163 § 4 k.k.; art. 165 § 1 k.k. – art. 165 § 3 k.k.; art. 165 § 2 k.k. – art. 165 § 4 k.k.; art. 166 § 1 k.k. – art. 166 § 2 k.k.; art. 166 § 2 k.k. – art. 166 § 3 k.k.; art. 173 § 1 k.k. – art. 173 § 3 k.k.; art. 173 § 2 k.k. – art. 173 § 4 k.k.; art. 177 § 1 k.k. – art. 177 § 2 k.k.; art. 182 § 1 lub § 3, art. 183 § 1 lub § 3 k.k., art. 184 § 1 lub § 2 k.k. – art. 185 § 1 k.k.; art. 182 § 1 lub § 3 k.k., art. 183 § 1 lub § 3 k.k., art. 184 § 1 lub § 2 k.k. – art. 185 § 2 k.k.; art. 182 § 1 lub § 3 k.k., art. 183 § 1 lub § 3 k.k.; art. 184 § 1 lub § 2 k.k. – art. 185 § 3 k.k.; art. 189 § 1 k.k. – art. 189 § 2, § 2a, § 3 k.k.; art. 190a § 1 lub § 2 k.k. – art. 190a § 3 k.k.; art. 197 § 1 k.k. – art. 197 § 3 lub § 4 k.k.; art. 207 § 1 k.k. – art. 207 § 1a k.k.; art. 207 § 1 lub § 1a k.k. – art. 207 § 2 k.k.; art. 207 § 1 – § 2 k.k. – art. 207 § 3 k.k.; art. 210 § 1 k.k. – art. 210 § 2 k.k.; art. 212 § 1 k.k. – art. 212 § 2 k.k.; art. 216 § 1 k.k. – art. 216 § 2 k.k.; art. 224 § 1 k.k. – art. 224 § 3 k.k.; art. 228 § 1 k.k. – art. 228 § 3 – § 5 k.k.; art. 229 § 1 k.k. – art. 229 § 3 i § 4 k.k.; art. 242 § 1 k.k. – art. 242 § 4 k.k.; art. 247 § 1 k.k. – art. 247 § 2 k.k.; art. 258 § 1 k.k. – art. 258 § 2 – 4 k.k.; art. 262 § 1 k.k. – art. 262 § 2 k.k.; art. 264 § 2 k.k. – art. 264 § 3 k.k.; art. 265 § 1 k.k. – art. 265 § 2 k.k.; art. 266 § 1 k.k. – art. 266 § 2 k.k.; art. 268a § 1 k.k. – art. 268a § 2 k.k.; art. 271 § 1 k.k. – art. 271 § 3 k.k.; art. 278 § 1 k.k. – art. 278a k.k.; art. 278 § 1 k.k. – art. 279 k.k.; – art. 280 § 1 k.k. – art. 280 § 2 k.k.; art. 278 § 1 k.k. – art. 281 k.k.; art. 284 § 1 k.k. – art. 284 § 2 k.k.; art. 289 § 1 k.k. – art. 289 § 2 lub 3 k.k.; art. 292 § 1 k.k. – art. 292 § 2 k.k.; art. 294 § 1 k.k. – art. 278 § 1, 2 lub § 5 k.k., art. 278a § 1 k.k., art. 284 § 1 lub 2 k.k., art. 285 § 1 k.k., art. 286 § 1 lub § 2 k.k., art. 287 § 1 k.k., art. 288 § 1 lub § 3 k.k., art. 290 § 1 k.k., art. 291 § 1 k.k.; art. 296 § 1 lub § 1a k.k. – art. 296 § 2 k.k.; art. 296 § 1 lub § 2 k.k. – art. 296 § 3 k.k.; art. 296a § 1 k.k. – art. 296a § 4 k.k.; art. 299 § 1 k.k. – art. 299 § 5 i § 6 k.k.; art. 300 § 1 k.k. – art. 300 § 3 k.k.; art. 303 § 1 k.k. – art. 303 § 2 k.k.

stwień. Spostrzeżenie niniejsze wynika z faktu, że nadwyżka odmian kwalifikowanych uzasadnia ową progresywną dążność ustawodawcy, realizowaną w odniesieniu do przeobrażeń typów podstawowych. Aktualnie zatem występowanie „niepełnej rodziny typologicznej” będzie oznaczało częstsze występowanie rozwarstwienia typu podstawowego w kierunku progresywnym oraz wytworzenie typów kwalifikowanych. Oznacza to również, że zdecydowanie rzadziej rozwarstwieniom ulegają typy podstawowe przestępstw w kierunku degresywnym (typy uprzywilejowane)⁶⁷. Jednocześnie należy podkreślić, że jeśli w „ujęciu wyjściowym” określona rodzina typologiczna przybiera charakter niepełny – występuje tylko w wariantcie typu podstawowego jedynie z typem kwalifikowanym lub tylko z typem uprzywilejowanym, a występują przesłanki normatywne, by dokonać rozszerzenia zakresu jej typologicznych modyfikacji, istnieje możliwość jej przekształcenia w „pełną rodzinę typologiczną”.

Konkludując, powołane powyżej rozważania dowodzą, że polski ustawodawca, dokonując modyfikacji typów podstawowych o charakterze intertypologicznym (kwalifikowanym i uprzywilejowanym), nie zachowuje między nimi równowagi, zdecydowanie częściej wprowadzając do Kodeksu karnego typy zmodyfikowane o charakterze kwalifikowanym, a to z kolei świadczy o zaawansowanym stopniu represyjności obowiązującego Kodeksu karnego.

---

⁶⁷ Typ podstawowy – typ uprzywilejowany: – art. 143 § 1 i § 2 – art. 143 § 3 k.k.; – art. 144 § 1 – art. 144 § 2 lub § 3 k.k.; – art. 242 § 1 k.k. – art. 242 § 2 lub § 3 k.k.

Rozdział II

TYPY UPZYWILEJOWANE PRZESTĘPSTWA

1. Uwagi wstępne o pojęciu typu uprzywilejowanego przestępstwa

Pojęcie uprzywilejowania występuje w języku potocznym, funkcjonując w obszarze różnych płaszczyzn. Uprzywilejowany jest ten, kto korzysta ze szczególnych przywilejów lub uprawnień, jest wyróżniany, zachowuje szczególną pozycję. Proces uprzywilejowania z perspektywy bilansu zysków wypełnia się wówczas, gdy uczestnicząca w nim osoba osiąga korzyści bez względu na ich zakres, a zatem znajduje się ona w lepszym położeniu niż inni¹. Uzyskanie przywileju oznacza zatem, że pozycja konkretnego podmiotu jest lepsza względem innych podmiotów, które znajdują się w analogicznym położeniu i są z nim porównywane. Tym samym uprzywilejowanie oznacza polepszenie sytuacji jednego podmiotu względem innego/innych. Ta krótka i pobieżna charakterystyka zawiera dwie zasadnicze informacje, dotyczące zjawiska, czy też szerzej procesu uprzywilejowania.

Z jednej strony jego aktualizacja oznacza zawsze konkretne ulepszenie (bez względu na jego formę, zakres, rezultat czy charakter), wiąże się ze zmianą postrzeżaną jako poprawa, rozwój, rozszerzenie.

---

¹ G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Paryż 2011, s. 801.

Z drugiej strony wymaga zestawienia uzyskanych efektów z warunkami innych podmiotów, by osiągnąć przekonanie, że przeobrażenie poprzez uprzywilejowanie przyniosło pozytywną ewolucję. Tym samym zauważenie procesu uprzywilejowania wymaga dokonania oceny pozycji podmiotu, którego ona dotyczy względem innych podmiotów. Ten element oceny zarysowuje się na tle wskazanego porównania. Z perspektywy obiektywnego obserwatora zmiana między sytuacją jednostki uprzywilejowanej oraz nieuprzywilejowanej polega na tym, że pierwsza zyskuje „in plus” (rezultat udogodnień jest pozytywny) względem drugiej, ponieważ zyskuje więcej lub bardziej albo zarówno więcej, jak i bardziej niż druga.

Przechodząc w tym miejscu na płaszczyznę rozważań prawnych, kontynuacji poczynionych uwag należy poszukiwać w osiągnięciu korzystniejszych rezultatów z perspektywy ocenianego stanu rzeczy. W prawie karnym proces uprzywilejowania łączy się z konkretnym typem przestępstwa. Przestępstwo posiada swój typ zasadniczy, ponadto może posiadać typy zmodyfikowane: uprzywilejowany i kwalifikowany. Z występowaniem typu uprzywilejowanego wiążą się dalsze, określone rezultaty.

W doktrynie prawa karnego odnaleźć można pogląd, zgodnie z którym typ uprzywilejowany w sensie generalnym stanowi odstępstwo od typu podstawowego, ma on charakter minimalizujący, stąd określa się go jako odstępstwo „w dół” od typu podstawowego z perspektywy stopnia jego społecznej szkodliwości oraz grożącej za nie kary². Tymczasem wydaje się, że taka obserwacja stanowi swoiste uproszczenie teoretyczne. W istocie jest tak, że pewne elementy konstrukcji typu uprzywilejowanego ulegają redukcji, są „zminimalizowane” lub obniżone nie tylko względem typu podstawowego, ale tym bardziej względem typu kwalifikowanego, jednak takie ustawienie problemu mogłoby prowadzić do przekonania, że typ uprzywilejowany stanowi jakieś „słabsze”, a nawet najsłabsze (biorąc pod uwagę, iż nie ma niższego poziomu modyfikacji typologicznej) ogniwo w strukturze typów przestępstwa w ogóle. Tak jednak nie jest, co należy zdecydowanie podkreślić, w sensie formalno-konstrukcyjnym

---

² T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 125.

typ uprzywilejowany pozostaje konstrukcją, która jest bardziej rozbudowana niż typ podstawowy, zawiera bowiem zawsze dodatkowe znamię, które rozszerzając jego konstrukcję, zawęża jego zakres oraz redukuje zawartość materialnej cechy przestępstwa zmodyfikowanego. Nie ma wątpliwości co do faktu, że typ zmodyfikowany w odmianie uprzywilejowanej pozostaje typem przestępstwa o charakterze degresywnym, jednak wskazana degresja stanowi zwłaszcza rezultat jego modyfikacji konstrukcyjnej. W sensie społecznym zachodzą takie fakty, zważywszy na które ustawodawca reaguje, minimalizując zakres odpowiedzialności sprawcy. Jednak typ uprzywilejowany stanowi konstrukcję, która sama w sobie nie ma żadnych deficytów czy też uchybień, które powodowałyby jej przesunięcie poza zakres innych typów przestępstwa, czy też traktowanie jako konstrukcji „ułamnej”. Redukcja społecznej szkodliwości oraz kary stanowi rezultat, skutek wystąpienia elementów konstruujących sam typ uprzywilejowany, a zatem wkomponowana pozostaje w jego układ z perspektywy formalnej.

Charakterystyka typu zmodyfikowanego, jaki stanowi przestępstwo uprzywilejowane, wymaga w pierwszej kolejności wskazania jego dominujących elementów. Wśród definicji przestępstwa uprzywilejowanego można odnaleźć takie, które koncentrują się na wskazaniu jego istoty, oraz inne, które ukazują zgrupowanie jego właściwości. Pierwsze z nich są istotne ze względu na uwypuklenie zakresu tych okoliczności normatywnych, które determinują jego wstępną aktualizację³, drugie z kolei pozwalają spojrzeć na typ uprzywilejowany w szerszej perspektywie, umożliwiając zrozumienie charakteru procesu modyfikacji degresywnej poprzez zakreślenie przesłanek, które muszą zostać dodatkowo spełnione, by typ podstawowy przybrał charakter zmodyfikowany w odmianie uprzywilejowanej⁴. Jest to zatem postrzeganie wyodrębnienia typologicznego na tle procesu modyfikowania, który stanowi dla niego tło,

---

³ Należy zaznaczyć, że są to okoliczności, których wystąpienie przesądza o ukonstytuowaniu się typu zmodyfikowanego w odmianie uprzywilejowanej.

⁴ Są to zatem wszystkie przesłanki dodatkowe, towarzyszące zaktualizowaniu procesu modyfikacji, którego momentem kulminacyjnym jest powstanie nowego typu uprzywilejowanego.

tło o niezwyklej jednak doniosłości, na jego bazie bowiem dochodzi właśnie do ukonstytuowania nowego typu przestępstwa.

Przechodząc do analizy pojęcia „typ uprzywilejowany”, należy zwrócić uwagę na kilka kwestii. Wskazać należy przykładowo definicję podaną przez S. Śliwińskiego, który zauważa, że: „Przestępstwem uprzywilejowanym jest przestępstwo, za które ustawa grozi odrębną i samoistną sankcją karną lub przewiduje nadzwyczajne złagodzenie kary albo uwolnienie się od kary przy określeniu istoty danego przestępstwa (nie w przepisie natury ogólnej) bez względu na to, czy chodzi o wyodrębnienie danego przestępstwa w osobnym artykule, czy też w odrębnej części tego samego artykułu⁵”.

Określając elementy charakterystyczne dla typów uprzywilejowanych, W. Świda zaznaczył, że są to odmiany o niższym stopniu społecznego niebezpieczeństwa, które wyróżniają w strukturze innych przestępstw łagodniejsze w porównaniu z typami podstawowymi sankcje karne⁶. Wskazuje on ponadto, że istnieje szczególna kategoria przestępstwa o charakterze uprzywilejowanym, która nie posiada cechy uzupełniającej typ podstawowy przestępstwa, lecz wpływa na zmniejszenie społecznego niebezpieczeństwa poprzez zastosowanie określenia, które należy odnosić do całego czynu („wypadek mniejszej wagi”). Ponadto typ ten może zostać umiejscowiony w innym artykule niż typ podstawowy.

Koncentrując się na istocie pojęcia „typ uprzywilejowany” przestępstwa, W. Wolter przed laty zwrócił uwagę na fakt, że wskazana konstrukcja zachowuje charakter szczególny⁷. Tłumacząc taki sposób interpretacji, Autor stwierdził, że owa specjalność typu uprzywilejowanego wynika z jego „niesamodzielnosci”. Odnosząc się do niniejszej konstatacji, stwierdzić należy zatem, że nie istnieje taki typ uprzywilejowany przestępstwa, który nie byłby połączony z jego normatywną podstawą w postaci typu podstawowego przestępstwa⁸. Owa niesamodzielnosc

⁵ S. Śliwiński, *Polskie...*, s. 82–83.

⁶ W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978, s. 249–250.

⁷ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy przestępstw*, PiP 1976/1–2, s. 105.

⁸ W. Wolter, *Uprzywilejowane...*, s. 105.

w ujęciu teoretycznym musi być postrzegana zatem jako każdorazowe powiązanie typologiczne, występujące między typem podstawowym, z którego wywodzi swoją kontynuację strukturalną typ zmodyfikowany (w postaci uprzywilejowanej), a nim samym. W tym sensie nie można w teorii wyabstrahować bytu takiego typu uprzywilejowanego, który istniałby samodzielnie, powstałby zatem w zupełnym wyizolowaniu i bez żadnego związku czy relacji normatywnej ze swoim pierwowzorem typologicznym. Można zatem stwierdzić, że owa niesamodzielność oraz sprzężenie następcze między typem podstawowym a typem uprzywilejowanym stanowi warunek konieczny jego bytu teoretycznego. Ta współzależność teoretyczna wyklucza możliwość odseparowanego funkcjonowania wskazanych typów od siebie, zarówno w sensie formalnym (konstrukcyjnym), jak i materialnym (poziomu zaawansowania społecznej szkodliwości w typie przestępstwa). W tym ujęciu typ podstawowy przestępstwa powinien być zatem zasadniczo postrzegany jako naturalne „zakotwiczenie bazowe”, czyli jako generalna podstawa do rozwoju/rozszerzenia typów zmodyfikowanych, stanowiących jego normatywne rozwarstwienie. Jednocześnie należy zaznaczyć, że wskazane następstwo jest w sensie normatywnym jedynie możliwe, a nigdy nie ma charakteru koniecznego, bowiem istnieją takie typy podstawowe przestępstw, które nie ulegają przekształceniu w typy zmodyfikowane, zachowując kształt przestępstw *sui generis*.

Każdy szczególny typ przestępstwa z perspektywy logicznej stanowi zatem jego rodzaj, określany więc bywa jako rodzajowy typ przestępstwa (w odróżnieniu od typu gatunkowego; w ujęciu zasadniczym jest to zatem relacja gatunek – rodzaj albo raczej, uściślając – gatunek oraz jego rodzaj)⁹. Spoglądając z kolei na konstrukcję Kodeksu karnego, pozostaje on niewątpliwie pojęciem metaustawowym. Uzasadnieniem takiego charakteru wskazanego typu przestępstwa pozostaje fakt, że ze wskazanej struktury normatywnej – Kodeksu czy ustawy – można go jedynie wyinterpretować i, jak stwierdza W. Wolter, interpretacja owa nie ma charakteru bezpośredniego (typ ten nie jawi się jako oczywisty), a jedynie należy domniemywać jego istnienia z konfiguracji, w jakiej występuje lub się pojawia względem innym struktur do niego podobnych.

⁹ W. Wolter, *Uprzywilejowane...*, s. 105.

Za najbardziej rozbudowaną propozycją teoretyczną, definiującą cechy przynależne przestępstwu uprzywilejowanemu, należy uznać tę, którą przedstawił T. Bojarski¹⁰. Autor koncentruje się przede wszystkim na wskazaniu tych właściwości, których kumulatywne wystąpienie przesądza o aktualizacji pojawienia się typu zmodyfikowanego w odmianie uprzywilejowanej. Analiza przedstawionej charakterystyki pozwala na wyodrębnienie właściwości dwojakiemu rodzaju: zarówno tych o charakterze *stricte* formalnym, jak również takich, które w istocie przesądzają o natężeniu jego materialnej zawartości. Do pierwszej kategorii – dotyczącej struktury oraz usytuowania – T. Bojarski zalicza:

- z **perspektywy usytuowania** w strukturze ustawy karnej: typ uprzywilejowany znajduje się albo w odrębnym paragrafie przepisu typizującego typ podstawowy lub w odrębnym przepisie (bez względu na zastosowaną przez ustawodawcę technikę typizacji, a także jej przyjętą formułę, wyraźna pozostaje separacja typu uprzywilejowanego od typu podstawowego),
- z **perspektywy konstrukcji typologicznej przestępstwa**, zarówno typ podstawowy, jak i uprzywilejowany pozostają równoważne wobec siebie (każdy z nich funkcjonuje na analogiczny sposób, są od siebie niezależne i odrębne), zważywszy że przestępstwo może przybierać dowolną formę typologiczną¹¹: podstawową lub zmodyfikowaną, w sensie typologicznym stanowi bowiem samodzielną konstrukcję teoretyczną,
- z **perspektywy metodologii tworzenia typu zmodyfikowanego**, typ uprzywilejowany (zwłaszcza właściwy) powstaje zwykle¹² poprzez **wyzolowanie** w sposób selektywny przypadków szczególnych (atypowych) z ram typu podstawowego w tym sensie, że ze względu na ich charakter szczególny powinny zostać one odseparowane od typu bazowego przestępstwa jako niespełniające generalnego wzorca przestępstwa, a stanowią odzwierciedlenie wzorca uszczegółowionego zachowania, które pozostaje

---

¹⁰ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 125.

¹¹ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 125.

¹² Choć nie jest to regułą, o ile wziąć pod uwagę, że drugą najpowszechniej występującą kategorią typów zmodyfikowanych pozostają „wypadki mniejszej wagi”, które stanowią odzwierciedlenie klauzul generalnych.

scharakteryzowane w swych zarysach w typie podstawowym; nie wkomponowują się one w strukturę, dopiero w dalszej kolejności w typie uprzywilejowanym można zaobserwować dodanie dodatkowego ze znamion do typu podstawowego, ale ta metoda nie stanowi dominującej w odniesieniu do typów uprzywilejowanych¹³.

Tymczasem, charakteryzując zakres materialnej zawartości bezprawia w typie zmodyfikowanym, T. Bojarski stwierdza, że:

- **stopień społecznego niebezpieczeństwa** w typie uprzywilejowanym jest zawsze niższy od tego, który zawiera typ podstawowy (można zatem stwierdzić, że przestępstwo w typie uprzywilejowanym jest mniej szkodliwe społecznie niż jego podstawowy pierwowzór),
- cechą powiązaną ze spadkiem społecznej szkodliwości jest redukcja zagrożenia karą, zestawiona z typem podstawowym (można zatem zaobserwować, że degresja, która dokonuje się w typie uprzywilejowanym, ma charakter sprzężony, wraz ze spadkiem społecznej szkodliwości podąża bowiem spadek zakresu odpowiedzialności),
- **z perspektywy rodzajowej** – wedle powszechnego przekonania, pomiędzy typem podstawowym a zmodyfikowanym powinna istnieć rodzajowa przynależność, która przejawia się w tym, że zarówno pierwszy, jak i drugi z nich należą do tego samego rodzaju (pierwszy jednak nie posiada cech szczególnych, które przybiera drugi z nich),
- **z perspektywy zakresowej** – poszerzenie układu typu zmodyfikowanego w odmianie uprzywilejowanej prowadzi do zawężenia zakresowego wskazanego typu (skoro typy uprzywilejowane w istocie stanowią szczególne przypadki, wyizolowane z typu podstawowego, to klarowny jest wniosek, że obejmują one węższe spektrum zachowań prawnokarnie relewantnych niż typ podstawowy o maksymalnie ogólnym, a zatem szerokim zakresie normowania).

---

¹³ T. Bojarski, *Odmiany...*, s. 126.

W kontekście prowadzonych rozważań interesujące wydaje się uściślenie, czy typ szczególny przestępstwa musi zawsze ulegać sprzężeniu z konkretnym samodzielnym typem przestępstwa, czy może także zyskać charakter generalny w tym sensie, że występujące w jego konstrukcji znamiona szczególne mogłyby funkcjonować jako elementy bliżej nieokreślonej liczby typów podstawowych. Komentując przedstawiony stan rzeczy, Sąd Najwyższy w jednym ze swoich judykatów z 1971 r. uznał zasadność powyższego stwierdzenia¹⁴. Wydaje się jednak, że stanowisko takie pozostaje zbyt zaawansowanym uproszczeniem rozważanego problemu.

Po pierwsze fakt, że typ szczególny pozostaje sprzężony z typem podstawowym, wydaje się pozostawać niekwestionowany. Jednocześnie brak bytu indywidualnego (co miałyby bowiem ulegać zmodyfikowaniu, gdyby typ szczególny nie pozostawał w sprzężeniu z typem podstawowym?) typu szczególnego nie stoi w opozycji wobec rozważenia zagadnienia z nieco innej perspektywy. A mianowicie, czy mimo że typ szczególny pozostaje w sprzężeniu z typem podstawowym, jest możliwe występowanie takich jego elementów, które determinowałyby jego uogólnienie na jakiegokolwiek płaszczyźnie normatywnej, czy zatem może posiadać w jakimkolwiek wymiarze rys zgeneralizowany. Biorąc pod uwagę, że Sąd Najwyższy zagadnienie to rozważał w odniesieniu do typu kwalifikowanego, inne mogą być wnioski finalne. Gdyby bowiem rozważania przenieść na grunt typów uprzywilejowanych, należy spostrzec, że koncepcja ta w pewnym zakresie jest możliwa do obronienia. Należy bowiem doprowadzić do odróżnienia od siebie dwóch sytuacji: klasycznej konstrukcji typu uprzywilejowanego oraz typu uprzywilejowanego postrzeganego jako „wypadek mniejszej wagi”. W pierwszym przypadku znamiona charakterystyczne dla typu szczególnego pozostają swoistą, immanentną (wyłączną) częścią jego struktury, w drugim przypadku, jeśli przyjmując, że „wypadek mniejszej wagi” (w dalszej

---

¹⁴ W tym miejscu uściślić należy, że Sąd Najwyższy odniósł się w swoim wyroku do stanu normatywnego, dotyczącego znamienia szczególnego, lecz o charakterze kwalifikującym, w zakresie przestępstwa o charakterze chuligańskim, uznając zasadność konstatacji, wedle której znamię szczególne typu przestępstwa może występować w szacie generalnej. Por. uchwałę SN (7) z 20.09.1971 r., U 12/70, OSNKW 1972/2, poz. 38 i uchwałę SN (7) z 10.08.1972 r., U 3/72, PiP 1973/2, s. 122 i n.

części niniejszej części pracy zostaną przedstawione stosowane, głębsze rozważania w tym zakresie) stanowi klauzulę generalną, to koncepcja o zgeneralizowanych elementach, mających zastosowanie do szerszej kategorii czynów zabronionych, przynajmniej w pewnym zakresie, może zostać uzasadniona/udowodniona. Owego elementu uniwersalizmu typologicznego, dotyczącego analizowanego typu szczególnego, trzeba by było upatrywać w odniesieniu klauzuli generalnej do określonej, choć zróżnicowanej kategorii typów czynów zabronionych, dla których ustawodawca przewiduje w Kodeksie karnym możliwość zaistnienia „wypadków mniejszej wagi”. Tym samym odpowiedź na sformułowaną wątpliwość jawi się jednak jako bardziej skomplikowana niż sądzono. Należałoby stwierdzić, że w przypadku klasycznych typów uprzywilejowanych, które swój byt zawdzięczają „rozrostowi” normatywnemu, poprzez dodanie do konstrukcji typu podstawowego znamion szczególnych nie jest raczej możliwe postrzeganie ich w szacie generalnej. Natomiast przyjmując, że „wypadek mniejszej wagi” stanowi typ uprzywilejowany czynu zabronionego¹⁵, jego zgeneralizowania poszukiwać można w konstrukcji normatywnej, która znajduje zastosowanie w odniesieniu do odmiennych kategorii typów czynów zabronionych. Nie jest to natomiast, **co należy szczególnie podkreślić**, zgeneralizowanie, o jakim wspomniał Sąd Najwyższy w powołanym już orzeczeniu, zwłaszcza dlatego, że postrzegał on możliwość wystąpienia znamion szczególnych typu jako tych, których pojawienie się umożliwi ich powiązanie z szerszą kategorią typów czynów zabronionych (niejednorodnych) poprzez ich występowanie w tychże czynach jako elementów, umożliwiających powstanie odrębnych typów podstawowych. Należy bowiem nadmienić, że zgeneralizowanie, które dotyczyłoby „wypadku mniejszej wagi”, miałoby charakter ogólny tylko w pewnym, ustalonym zakresie, tzn. odnosiłoby się do szerszej kategorii czynów zabronionych jednak w istocie nadal zachowałyby one charakter uprzywilejowany. Tym samym wystąpienie klauzuli generalnej nie zmieniałoby ich charakteru normatywnego, nie doprowadziłoby bowiem finalnie do przekształcenia w typy podstawowe.

---

¹⁵ W doktrynie prawa karnego nie ma obecnie w tym względzie jednolitego stanowiska teoretycznego, a koncepcja dotycząca interpretacji charakteru „wypadków mniejszej wagi” przestępstwa budzi rozbieżności wśród dogmatyków.

Jednego z najbardziej istotnych obszarów rozważań, dotyczących typu uprzywilejowanego przestępstwa, upatrywać należy w konsekwencjach normatywnych jego wystąpienia. Należy je rozgraniczyć na dwie odrębne, choć połączone/sprzężone ze sobą płaszczyzny. Pierwsza odnosi się do przeobrażeń, jakie zachodzą między typem podstawowym oraz uprzywilejowanym w obszarze stopnia społecznej szkodliwości, czy też zakresu zawinienia¹⁶ w ujęciu normatywnym (tylko bowiem takie ujęcie pozwala na stopniowanie winy)¹⁷. Zmiany dostrzegalne na wskazanych płaszczyznach pozwalają na określenie pozaformalnego wymiaru różnic, jakie kształtują się między typem podstawowym a uprzywilejowanym, oraz umożliwiają dostrzeżenie regresji typu uprzywilejowanego (określanego też niekiedy mianem typu regresywnego, czyli „pomniejszającego”). A zatem naruszenie normy sankcjonowanej w postaci zaktualizowania się wzorca normatywnego, zawierającego znamiona szczególnie o charakterze uprzywilejującym zawsze spowoduje modyfikację typu podstawowego do odmiany o charakterze regresywnym. Owo „pomniejszanie/zmniejszanie” poszczególnych, analizowanych elementów struktury przestępstwa zmodyfikowanego pozwala na dostrzeżenie kolejnej, niebłażej konsekwencji normatywnej, wyrażającej się każdorazowo w odpowiednim obniżeniu ustawowego zagrożenia, poprzez stosowanie kar o mniejszej rozpiętości lub tych łagodniejszego rodzaju. A zatem „Znamię dodane do zespołu znamion typu podstawowego powoduje, iż zmienia się zawartość bezprawia tego typu, co wpływa na modyfikację sankcji karnej. Wypełnienie przez sprawcę znamienia uprzywilejującego powoduje obniżenie stopnia społecznej szkodliwości popełnionego przez niego czynu, co znajduje odzwierciedlenie w obniżeniu ustawowego zagrożenia karą w porównaniu do typu podstawowego. Taka sama interpretacja terminu »uprzywilejowany typ czynu zabronionego« (*privilegiertes Tatbestand*), jak i pojęcia »znamię uprzywilejujące« (*privilegierendes Merkmal*) występuje w niemieckim prawie karnym¹⁸”.

¹⁶ Wyrok SN z 19.03.2004 r., WA 4/04, OSNwSK 2004/1, poz. 621; wyrok SO w Krakowie z 20.11.2003 r., II AKa 276/03 do III K 323/01, KZS 2004/1, poz. 30, s. 17.

¹⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 186.

¹⁸ Tak K. Banasik, *Wypadek mniejszej wagi w prawie karnym*, Prok. i Pr. 2008/3, s. 53–54 oraz podana tam literatura: J. Wessels W. Beulke, *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau*, Heidelberg 2003, s. 38; W. Gropp, *Strafrecht. Allgemeiner Teil*,